

JAKŠTAIČIŲ SENKAPIS

V. URBANAVIČIUS

Jakštaičių kaimas yra Šiaulių raj., Kurtuvėnų apyl., prie Aukštelkės—Gilvyčių kelio. Per kaimą teka Dubysa ir jos dešinysis intakas — Spalvė. Kaime yra šių upių santaka. Vakaruose Jakštaičiai ribojasi su Jonelaičių kaimu, šiaurėje — su Sauginių ir Jakštaičių kaimais, rytuose — su Meškiais, o pietuose remiasi į valstybinį Bubių mišką.

Ant aukšto dešiniojo Dubysos kranto yra senojo gatvinio Jakštaičių kaimo vieta, kur tebestovi keletas sodybų. Kaimo gatvė eina išilgai upės šiaurės rytų—pietvakarių kryptimi.

Kada apgyventas Jakštaičių kaimas, tikslių žinių nėra, tačiau Kurtuvėnų apylinkėje žmonių gyventa jau akmens amžiuje. Antai Bacių kaime žinomos dvi naujojo akmens amžiaus — neolito (IV—II tūkstantmečio pr. m. e. vidurys) — stovyklos (LAA, 1974, t. 1, p. 22). Kurtuvėnuose rastas akmeninis to laikotarpio kirvis (LAA, 1974, t. 1, p. 145). Nuo to laiko žmonės gyveno šiose apylinkėse. Tai liudija čia rasti žalvario ir ankstyvojo geležies amžiaus daiktai. Žalvario amžiui atstovauja Bulėnuose aptiktas vadinamasis Rytų Pabaltijo tipo žalvarinis atkraštinis kirvis, datuojamas apie 1300 m. pr. m. e. (LAA, 1974, t. 1, p. 208, 213), o ankstyvajam geležies amžiui — Noliškiuose rasta žalvarinės kanopiniais galais antkaklės dalis (LAA, 1974, t. 1, p. 212, 217). Antkaklė datuojama apie 200 m. pr. m. e. Tokio tipo papuošalai nešioti ir pirmaisiais m. e. amžiais.

M. e. pradžia turėtų priklausyti ir Sauginių piliakalnis bei Jonelaičių senkapis greta Jakštaičių. Abu paminklai netoli vienas kito, ant Jonelaičių ežero kranto, kasinėti 1973 metais. Sauginių piliakalnyje aptikti du kultūriniai sluoksniai: viršutinis tamsesnis, su degėsiomis, 20—40 cm storio ir žemutinis — švie-

siai pilkos žemės, iki 10—20 cm storio (Daugudis V., Stankus J., 1974, p. 10—12).

Manoma, kad piliakalnis naudotas I tūkstantmečio pr. m. e. pabaigoje ir pačioje mūsų eros pradžioje (Daugudis V., Stankus J., 1974, p. 11). Chronologiškai su Sauginių piliakalniu glaudžiai siejasi Jonelaičių senkapis. Čia aptikti du II—III m. e. a. nedegintų mirusiųjų kapai (Urbanavičius V., 1974 b, p. 57, 58). Senkapyje rasta daug iki 1 m skersmens didumo akmenų. Galimas daiktas, čia būta pilkapių su akmenų vainikais.

Nedidelis atstumas ir chronologinis panašumas leidžia spėti, kad Jonelaičių senkapis ir Sauginių piliakalnis yra tų pačių gyventojų palikimas.

Jonelaičių senkapis (pilkapiai?) yra apie 500 m į pietus nuo Sauginių piliakalnio. Priešingoje pusėje, maždaug 800 m į šiaurės vakarus nuo piliakalnio, yra Sauginių kaimo senkapis. 1973 m. čia atkasti trisdešimt šeši apardyti nedegintų mirusiųjų kapai, kurių dauguma datuoti V—VI m. e. amžiumi (Merkevičius A., 1974, p. 62). Atsitiktinai rasti daiktai iš suardytų kapų rodo, kad mirusieji čia laidoti nuo II—III m. e. a. (Merkevičius A., 1974, p. 62), tačiau būta ir vėlesnių negu VI a. kapų (Merkevičius A., 1974, p. 62). Galimas daiktas, čia laidota dar VII—VIII amžiuje.

Taigi Sauginių senkapis, iš vienos pusės, būtų lyg ir chronologinė Jonelaičių senkapio tęsa, o iš kitos, nutiestų chronologinį tiltą į Jakštaičių kaime esantį Jakštaičių—Meškių senkapį.

Jis yra ant aukšto kairiojo Dubysos kranto. Per senkapį eina tvora, skirianti Jakštaičių ir Meškių kaimus. 1973 ir 1974 m. čia iširtas 1400 m² plotas, atkasti sentyniasdešimt

septyni žmonių kapai ir vienas — žirgo¹. Tarp žmonių kapų yra degintinių, tačiau ne visada juos galima atskirti, nes nedegintų žmonių griaučiai sunykę, o duobės ir vieniems, ir kitiems kapams kastos visai vienodos. Kai kuriuose kapuose (pvz., Nr. 59) dalis daiktų apdegę, dalis — ne.

Vyrų kapuose, be darbo įrankių ir ginklų, rasta daug papuošalų: žalvarinių antkaklių, apyrankių, žiedų.

Moterų kapuose papuošalai sudaro didžiąją radinių dalį. Trijuose kapuose aptikta drabužių liekanų, padedančių atkurti moterišką kostiumą.

Senkapis yra dviejų kultūrų — žemaičių ir žiemgalių — sandūroje. Apie tai byloja ir laidosena, ir kapuose rasti daiktai. Chronologiškai senkapis apima VIII—XIII amžių.

Kiekvienas senkapis — tai kažkada buvusios kapinės, netoli kurių buvo viena ar kelios gyvenvietės, kaimai.

Tokia gyvenvietė ar kaimas, kurio gyventojai palaidoti Jakštaičių—Meškių senkapyje, galėjo būti prie Bubių piliakalnio. Šis piliakalnis yra taip pat kairiajame Dubysos krante, apie 1—1,5 km į pietvakarius nuo senkapio. Spėjama, kad Bubių piliakalnis — tai Dubysos pilies vieta. Šią pilį XIV a. viduryje „Livonijos kronikoje“ du kartus mini kronikininkas Hermanas Vartbergė. Pirmą kartą ji paminėta 1348 m., aprašant Livonijos ordino magistro Gosvino fon Herikės žygį, kurio metu, be kitų žemaičių pilių, buvo sudeginta ir Dubysos pilis (SRP, 1863, Bd. 2, p. 75—76). Antrą kartą tu paties magistro vadovaujama kariuomenė 1359 m. sunaikino šią pilį (SRP, 1863, Bd. 2, p. 78).

1902, 1906, 1909 ir 1911 m. piliakalnio aikštelę kasinėjo L. Kšyvičkus (LAA, 1975, t. 2, p. 43). Jis aptiko iki 1 m storio kultūrinį sluoksnį ir įvairių daugiausia II m. e. tūkstantmečio pradžios daiktų bei puodų šukių. Daugelis jų — peiliai, geležiniai lazdeliniai smeigtukai, žalvariniai žiedai ir kt. — labai panašūs į atitinkamus Jakštaičių—Meškių senkapio daiktus. Abiejų paminklų chronologinis panašumas ir nedidelis atstumas lyg ir patvirtintų spėjimą, kad Jakštaičių—Meškių senkapyje galėjo būti palaidoti žmonės, gyvenę kur nors arti Bubių piliakalnio ir, galimas daiktas, susiję su Dubysos pilimi. Tokių gyvenviečių pėdsakų yra ir piliakalnio papė-

dėje, ir ant kalvos už griovio. Galėjo žmonės gyventi ir kiek toliau nuo piliakalnio, į senkapio pusę.

Senojo etnografinio Jakštaičių kaimo liekanos yra kitapus Dubysos, priešais Jakštaičių—Meškių senkapį. Šio kaimo gyventojai savo mirusiųjų Jakštaičių—Meškių senkapyje greičiausiai nelaidojo. Tarp kaimo ir senkapio yra didelis chronologinis skirtumas. Galimas daiktas, su šio kaimo ankstyvuoju periodu gali būti siejamas kitas senkapis, esantis apie 1 km į šiaurės vakarus nuo kaimo, kairiajame Spalvės upelio krante.

Apie šį Jakštaičių kaimo senkapį iki 1972 m. archeologams nebuvo žinoma. Jo vietą kitus šio kaimo archeologinius paminklus kasinėjusiems Istorijos instituto bendradarbiams nurodė vietos gyventojas P. Keras.

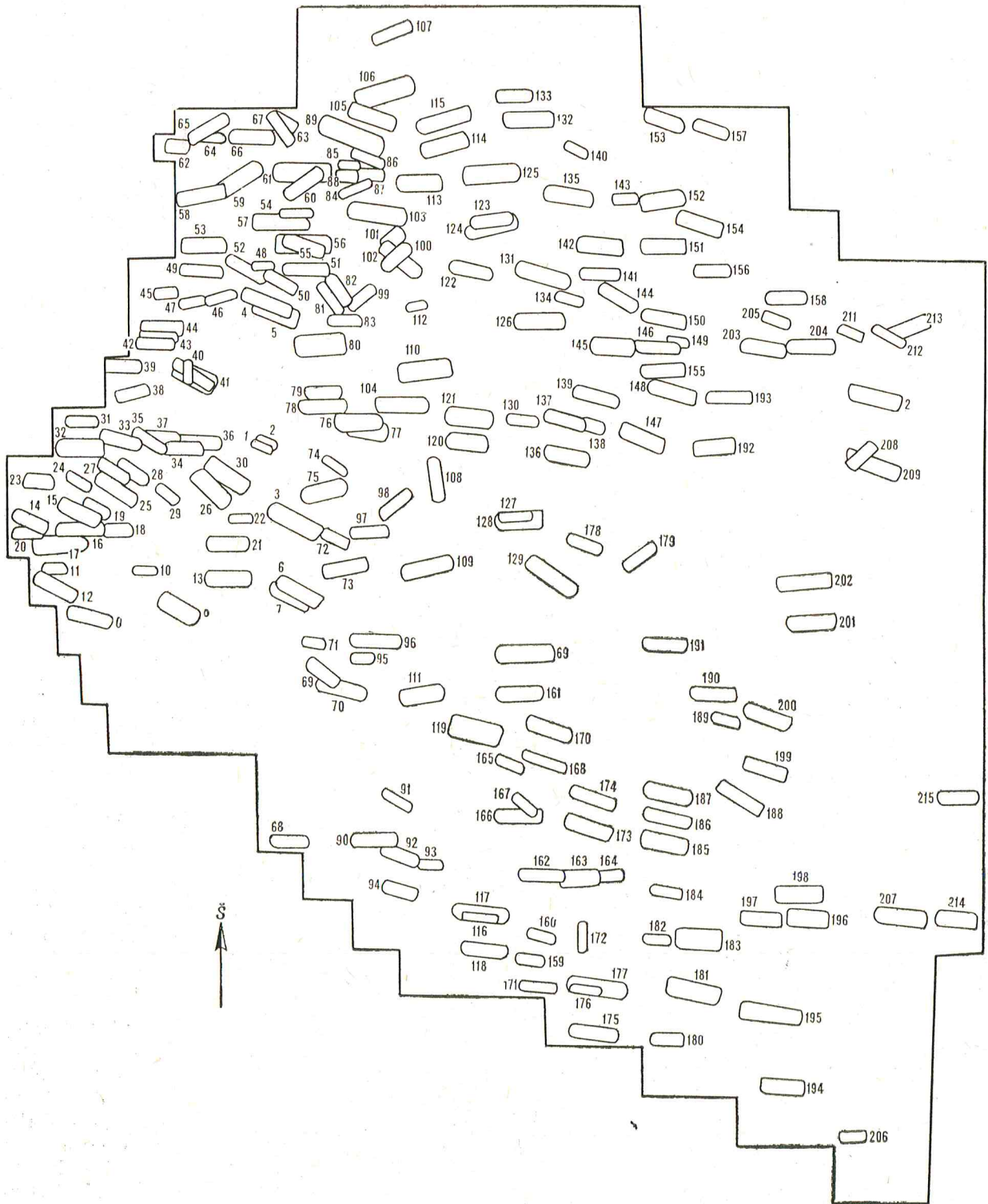
SENKAPIO VIETA

Senkapis yra smailėjančiame iškyšulyje, įsiterpiančiame į pelkėtą lanką. Didesnioji iškyšulio dalis apaugusi tankiu alksnynu, pakraščiai apardyti, seniau kasant žvyrą. P. Keras pasakoja, kad, imant žvyrą, buvę rasta žmonių kaulų ir žalvarinių žiedų. Aptikę kaulų, žmonės žvyro daugiau nebekasę, o iškyšulyje pastatę medinį kryžių. Jo liekanų pastebima ir dabar. Iškyšulys ir iki šiol vadinamas senkapiu arba kapukais, nors į archeologinių paminklų sąrašus neįtrauktas. Tai maždaug 15×20 m plotas, paverstas ganykla. Į kalvą pereinanti iškyšulio dalis platesnė, ariama ir nuo ganyklos atskirta spygliuota tvora.

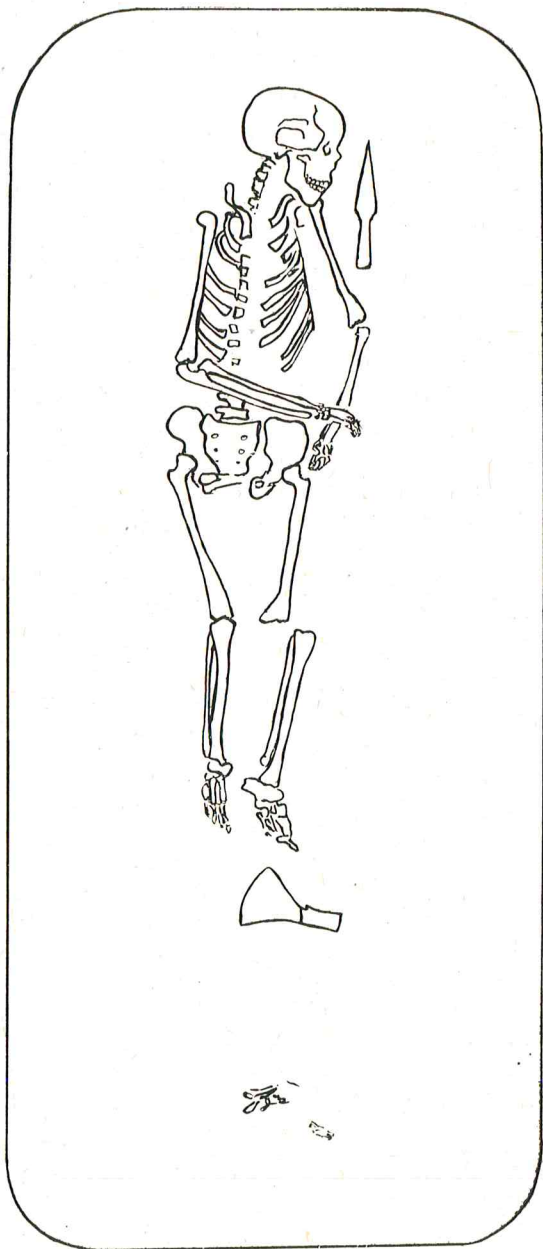
Pagal Dubysos užtvėnkimo prie Bubių projektą pakiltų ir jos intako Spalvės vanduo, būtų užtvindyta dalis Jakštaičių senkapio. Todėl 1972 m. jis buvo ištirtas. Iškastai 36 perkasai, kurių bendras plotas sudarė 1534 m². Aptikta 215 nedegintų mirusiųjų kapų (tarp jų dvigubas) ir apie 600 radinių.

Daugiausia kapų — kapinių centras — buvę žemiausioje iškyšulio vietoje, o kylant aukštytyn, retėja. Jų rasta ne tik iškyšulio keteroje, bet ir šlaituose, prie pat pelkėtos lankos pakraščio (pav. 1). Galbūt čia laidota todėl, kad gerokai minkštesnis gruntas: pietiniame šlaite — smulkus žvyras, šiauriniame — baltžemis. Per pačią iškyšulio keterą eina apie 15 m pločio stambaus žvirgždo ir molio sluoksnis, kuriame yra didelių akmenų. Jų skersmuo neretai viršija 1 m. Kasti čia itin sunku. Nežiūrint į tai, kapų duobių gilumas šioje vietoje siekė 150 cm ir daugiau nuo dabartinio žemės paviršiaus. Į kapų duobes buvo primes-

¹ Medžiaga saugoma IEM. Tyrinėjimų duomenys paskelbti: Urbanavičius V. Jakštaičių—Meškių (Šiaulių raj.) senkapis.—AETL 1972 ir 1973 metais, p. 63—67; Urbanavičius V. Jakštaičių—Meškių (Šiaulių raj.) kapinyno tyrinėjimai.—AETL 1974 ir 1975 metais, p. 129—134.

1 pav. Jakštaičių senkapio kapų situacijos planas

2 pav. Kapas Nr. 57

ta stambių akmenų. Daugelis jų pateko atsitiktinai, užkasant akmenuotą gruntą, tačiau kai kur, atrodo, primesta sąmoningai. Daugelyje vietų, preparuojant kapų duobes, galvūgalyje būdavo randamos akmenų krūvos. Čia nenorima siūlyti minties, kad tai susiję su laidojimo apeigomis, tačiau pats faktas visgi paminėtinas, juo labiau, kad akmenų rasta netgi tuose kapuose, kurie buvo mažiau ak-

meningoje senkapio dalyje — iškyšulio šlaituose. Sąmoningai akmenimis buvęs apdėtas mirusysis kape Nr. 192. Kape Nr. 175 akmenų rasta tik aplink karstą, duobėje. Karstas gulėjo tarsi keturkampiam rentinyje, sukrautame iš kelių eilių iki 30 cm skersmens didumo akmenų. Tačiau ir čia, žinoma, šis savotiškas rentinys galėjo susidaryti atsitiktinai, užkasant duobę.

LAIDOSENA

Kapų duobės keturkampės, jų didumas priklauso nuo karsto didumo. Vaikų kapų duobės visai nedidelės, dažnai neviršijančios 120×40 cm, o suaugusiųjų dažnai didesnės negu 200×60 cm. Didžiausia kape Nr. 89 duobė — 260×100 cm. Duobės nevienodo gilumo: nuo 40 iki 170 cm. Dauguma yra 100—120 cm nuo dabartinio žemės paviršiaus. Tai, be abejo, ne pirminis gilumas. Viršutinis žemės sluoksnis nuplautas į šlaitus.

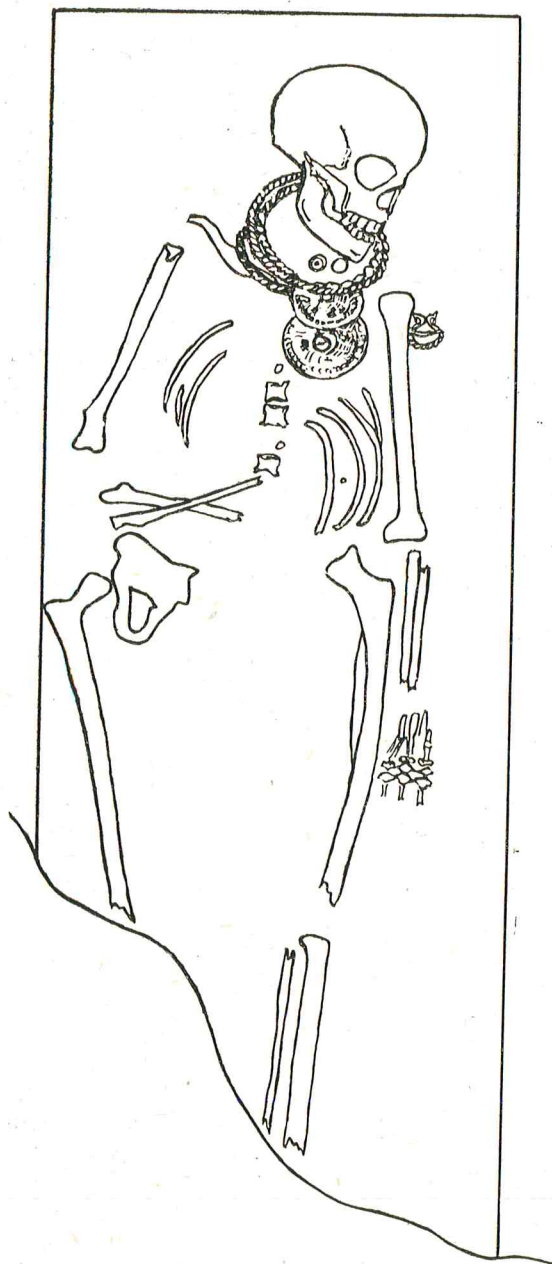
Karstai lentiniai arba skobtiniai, taip pat labai įvairaus didumo. Gerai išlikęs skobtinis karstas rastas kape Nr. 202. Jis 210×45 cm didumo. Galuose palikti neiškobti apie 10 cm ilgio medžio gabalai. Karsto sienelės apie 5 cm storio. Kape Nr. 166 iš abiejų mirusiojo pusių rasta keletas iki 10 cm ilgio nusmailintų pagaliukų. Galimas daiktas, jais buvo sukaltas lentinis karstas.

Dauguma mirusiųjų laidoti aukštiekninki, ištiestomis kojomis. Rankų padėtis įvairi: ištiestos palei šonus, sudėtos ant dubens, ant juosmens, rečiau — ant krūtinės. Kartais ištiesta tik viena ranka. Daugelyje kapų mirusiųjų rankos sunertos ant juosmens taip, lyg viena laikytų kitos alkūnę.

Kapuose Nr. 4 ir 41 mirusieji palaidoti kniūpsti, kapuose Nr. 57, 115, 142 — pusiau ant kairiojo šono (pav. 2), kape Nr. 185 — pusiau ant dešiniojo, kape Nr. 173 — sukryžiuotomis kojomis. Kai kurie iš šių mirusiųjų turėję fizinius trūkumus. Antai kape Nr. 30 palaidotos 30—35 metų moters buvę suaugę ir sukaulėję stuburo slanksteliai, kape Nr. 62 palaidoto apie 50 metų vyriškio lūžęs ir sugijęs kairysis žastikaulis.

Laidota dviem kryptimis: dalis mirusiųjų guldyta galvomis į rytus arba pietryčius, dalis — į vakarus arba artima jiems kryptimi. Pagal laidojimo kryptį ir įkapes kapus galima suskirstyti į dvi chronologines grupes: 1) XV—XVI a. pirmosios pusės ir 2) XVI a. antrosios pusės—XVII a. kapus.

I grupės moterų kapuose rasta peilių, verps-tukų, adatinių, piniginių, puodų, paukščio

3 pav. Kapas Nr. 39

kaulų, sagų, o iš papuošalų — auskarų, antkaklių, įvairių kaklo apvarų, žvangučių, pasaginių, žiedinių ir plokščių apskritų segių, pakabučių-amuletų, įvairių formų žiedų. Šios grupės vyrų kapuose aptikta ietigalių, kalavijų, kirvių, peilių, galastuvų, skiltuvų, skustuvų ir kt. Iš papuošalų vyrų kapuose pasitaiko tik žiedų.

II chronologinės grupės kapuose rasti daiktai labai panašūs į atitinkamus I grupės kapų daiktus, tik čia jų gerokai mažiau. II

grupės kapuose daugiausia aptikta peilių, žiedų ir monetų. Daugelis kapų visai be įkapių.

Turtingiausi įkapių I grupės moterų kapai. Keliuose jų aptikti įdomūs papuošalų komplektai. Pvz., kape Nr. 39 (pav. 3) ant mirusios kaklo uždėta žalvarinė iš trijų šakų vyta antkaklė. Kiekvieną šaką sudaro trys vielos. Antkaklės lankelis 0,5 cm skersmens. Jos galai sukeisti ir baigiasi 9,6—10 cm ilgio plokštelėmis. Aplink kaklą antkaklė apeina 2,5 karto.

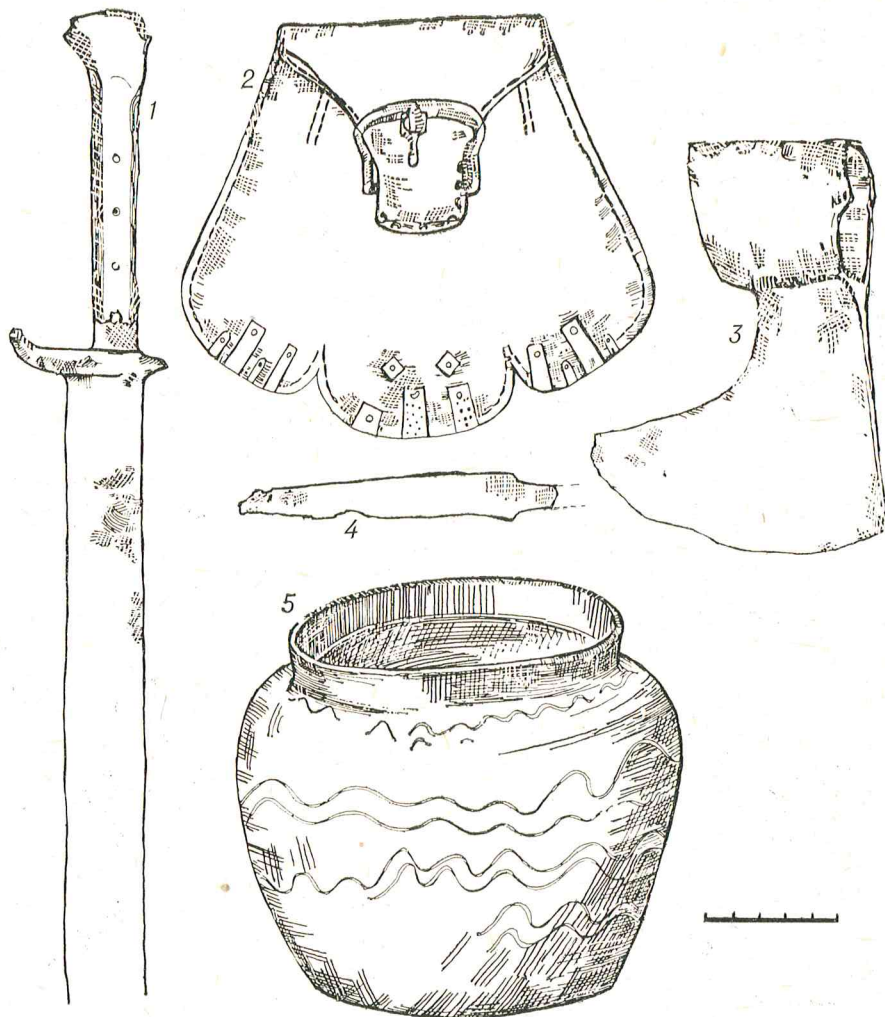
Kairėje krūtinės pusėje, pasmakrėje, rasta žalvarinė apskrita skardinė 8,4 cm skersmens segė, o ant jos, prie pat apatinio žandikaulio, du žalvariniai žiedai — vienas juostinis, puoštas 2 lygiagrečiais grioveliais, kitas pinta priekine dalimi ir sukeistais galais. Ši segė dengė kitą, kiek plokštesnę, mažiau išgaubtą, kuri buvo kiek žemiau toje pačioje krūtinės pusėje. Ant krūtinės rastos keturios paauskuotos rutulio formos sagos su kilpelėmis. Sagos 0,9 cm skersmens. Ant kairiosios rankos rasti aštuoni įvairių formų žiedai: du — ant smiliaus, trys — ant didžiojo ir trys — ant bevardžio. Prie kairiojo peties aptikta žalvarinė tordiruotu lankeliu 5,5 cm skersmens pasaginė segė stilizuoto gyvulio galvutėmis. Nuėmus griaučius, po nugarkauliu, ties juosmeniu, rasta visai sunykusi plokščia segė — amuletas — žalvariu apkaustytas žvėries nagas ar dantis, žalvarinė 3,7 cm skersmens grandis, o po kryžkauliu — įtvieriamojo geležinio peilio dalis. Grandis leidžia spėti, jog čia galėjo būti ir kapšelis-piniginė. Matyt, visi šie daiktai buvę į jį sudėti ir per grandį prisegti prie diržo ar juostos.

Galimas daiktas, kokių nors daiktų buvo ir prie mirusiojo kojų. Kapas yra prie pat buvusios žvyrduobės ir kiek apardytas — dešinėsios kojos kaulų nėra iki kelio, o kairiosios trūksta pėdos.

Vienas iš įdomiausių vyrų kapų yra kapas Nr. 115. Mirusysis čia palaidotas 200×60 cm didumo ir 90 cm gylio duobėje galva 80° kryptimi. Kojų padėtis įprasta, o griaučių dalis nuo dubens kaulų gulėjo pusiau ant kairiojo šono.

Ant mirusiojo krūtinės kiek įstrižai buvo padėtas geležinis 72 cm ilgio kalavijas. Padėtis kape rodytų, kad jis nebuvo prie diržo prisegtas, o padėtas atskirai.

Po kairiuoju dubens kaulu rastas geležinis įtvieriamasis peilis, smaigaliu nukreiptas į kairę kapo pusę. Po dešiniuoju šlaunikauliu, netoli dubens kaulo, rasta odinė piniginė, buvusi užsegta žalvarine sagtimi užapvalintu ir platėjančiu priekiū. Sagtis 4,3×4,9 cm dy-

4 pav. Kapo Nr. 115 įkapės:
1 — kalavijas, 2 — pinigė (rekonstrukcija), 3 — kirvis, 4 — peilis, 5 — puodas

džio, liežuvėlis geležinis. Konservuojant pinigė, joje rasta kunigaikščio Vytauto laikų moneta.

Išorinėje dešiniojo dubens kaulo pusėje rastas geležinis pentinis plačiašmenis kirvis, ašmenimis įsmeigtas į žemę, kotu buvęs nukreiptas į mirusiojo kojas. Tarp blauzdų, netoli pėdų, aptiktas molinis pūstais šonais puodas, puoštas banguotomis linijomis.

RADINIAI
DARBO ĮRANKIAI,
GINKLAI,
BUITINIAI DAIKTAI

Kape Nr. 115 rastas kalavijas yra vienintelis visame Jakštaičių senkapyje. Tai kalvio darbo ginklas tiesia geležte ir medine iš abiejų pusių kniedėmis pritvirtinta rankena, su

lenktu, į ašmenų pusę nukreiptu skersiniu. Rankena lygi, be buožės (pav. 4 : 1).

Kalavijai — vienas iš rečiausių XIV—XVI a. Lietuvos senkapių daiktų. Tyrinėtuose to laikotarpio kapuose žinomi bene tik šeši (įskaitant ir Jakštaičių kalaviją). Vienas jų rastas Silelyje, Kauno raj., XVI a. antrosios pusės kape (Gabriūnaitė K., 1969, p. 12, 14, pav. 6), antras — Krūminiuose, Varėnos raj., XV a. kape (Volkaitė-Kulikauskienė R., 1970 a, p. 102, pav. 6)², du — Mankuviškėse, Kaišiadorių raj., suardytuose kapuose³ ir vienas Diktaruose, Anykščių raj., XV a. kape⁴. Beje, iš suardytų kapų žinoma kalavijų dalių,

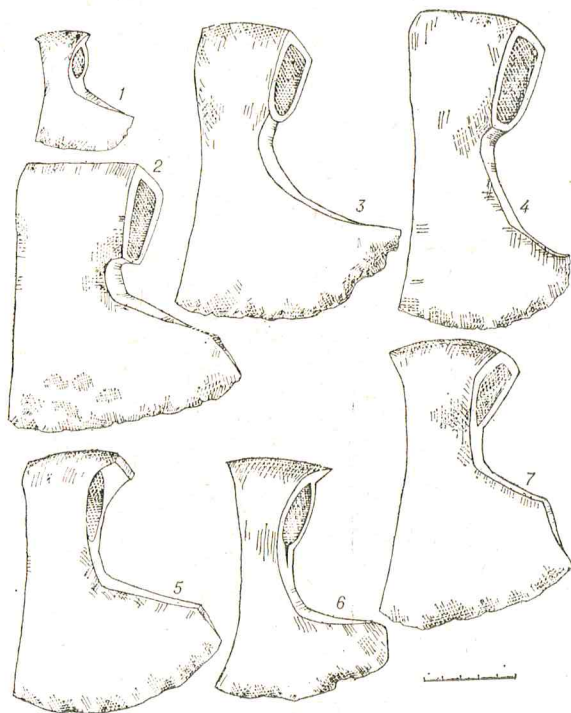
² Žr. šio leidinio straipsnį „Krūminių senkapis“, p. 110.

³ Lisanka A. Mankaviškių kapinyno (Kaišiadorių raj.) tyrinėjimai 1971 m. — AETL 1970 ir 1971 metais, p. 62 (abu kalavijai iš suardytų kapų).

⁴ Česnys G., Urbanavičius V. Diktarų (Anykščių raj.) senkapis. — AETL 1976—1977 metais, p. 197.

o tai rodo, kad ir kai kuriose kitose Lietuvos vietose mirusieji kartais dar laidoti su kalavijais.

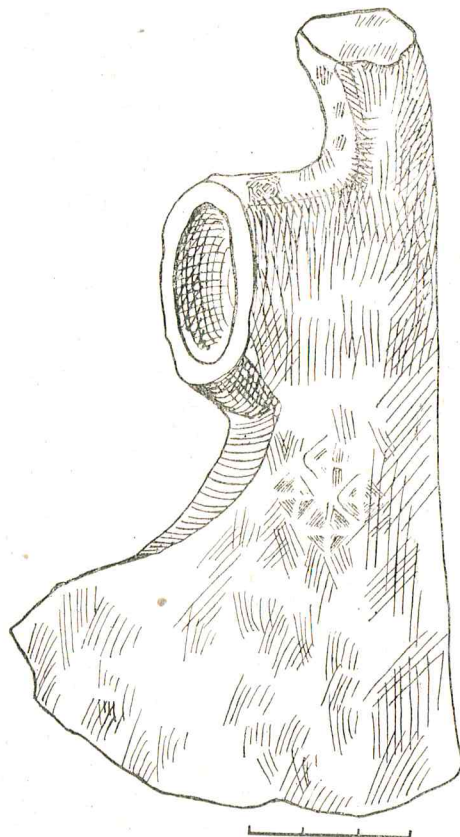
Kalavijus XV—XVI a. Lietuvoje nešiojo bajorai, tai lyg savotiškas bajorų luomo ženklas. Taigi kapuose rasti kalavijai rodytų, kad čia palaidotasis priklausė bajorų luomui. Išėity, kad ir Jakštaičių kape Nr. 115 buvęs palaido-

5 pav. Kirviai:

1 — iš kapo Nr. 447, 2 — iš kapo Nr. 68, 3 — iš kapo Nr. 41,
4 — iš kapo Nr. 185, 5 — iš kapo Nr. 102, 6 — iš kapo Nr. 197,
7 — iš kapo Nr. 64

Kirvių formos neįvairios (pav. 5). Tai masyvūs geležiniai kirviai storais liemenimis, į koto pusę ištęstais ašmenimis; skylės kotui trikampės arba apskritos. Pirmosios plokščios, masyvios, antrosios užapvalintos, kartais kiek ištęstos į koto pusę. Kirviai apskritomis skylėmis kotui mažesni, grakštesni, primenantys XII—XIII a. kovos kirvius. Tokie, pvz., yra

6 pav. Kirvis iš kapo Nr. 175

tas bajoras. Tačiau tame pat kape, kaip minėta, mirusiajam prie šono buvęs įdėtas ir kirvis, kuris pagal ano meto paprotį buvo laikomas valstiečio ginklu.

Jakštaičių senkapyje kirvių rasta dar devyniolikoje vyrų kapų. Kartais jie padėti prie galvos, o kartais — prie kojų, prie šono. Tais atvejais, kai kirvis įdėtas prie galvos, jo kotas būna nukreiptas kojų link, o kai kirvis prie kojų, kotas nukreiptas galvos link.

Beveik visi Jakštaičių kirviai rasti I chronologinės grupės kapuose. Tik kapus Nr. 102 ir 175, kuriuose aptikta kirvių, pagal laidojimo būdą galima skirti II chronologinei grupei — mirusieji šiuose kapuose guldyti galvomis į vakarus.

kirviai iš kapų Nr. 187 ir 197 (pav. 5:6). Galimas daiktas, šio tipo kirvius taip pat galima traktuoti kaip ginklus, o ne kaip darbo įrankius. Labai panašios į šiuos formas yra miniatiūrinis kirvis iš kapo Nr. 147 (pav. 5:1). Jo ašmenys taip pat ištęsti koto link, skylė apskrita, pentis užapvalinta. Kirvelis 6,5 cm aukščio, ašmenys 5 cm pločio.

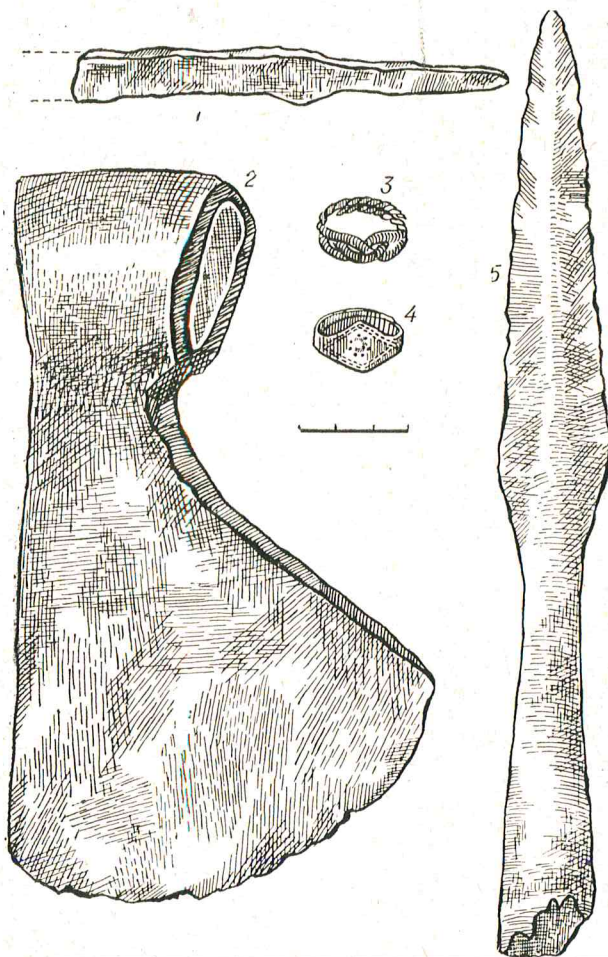
Unikalus kirvis rastas kape Nr. 175. Jis siauras, ašmenys 8,6 cm pločio, 14,2 cm aukščio, skylė kotui apskrita, kiek ovali vertikalia kryptimi, virš penties yra plaktuko formos atauga. Dešiniajame kirvio šone (žiūrint iš koto pusės) įmušti keturi rombai, sudarą keturkampį, kampais ištęstą vertikalia kryptimi. Keturkampio kraštinės apie 1,5 cm ilgio. Dar

vienas rombas įmuštas į pentį šalia plaktuko. Plaktuko briaunoje, esančioje koto pusėje, yra trys vertikaliai išdėstytos duobutės (pav. 6).

Visi šie ženklai greičiausiai yra kirvių gaminiusio amatininkų cecho skiriamieji ženklai. Kur buvo cechas, pagaminęs šį kirvi, nustatyti sunku. Gal tai Šiaulių kalvių darbas, o gal kirvis atvežtas net iš Rygos ar iš kurio nors

mojoje pusėje kariuomenėse vyraujant kavalerijai, kirvis pasidaro lyg ir prastuomenės ginklas. Iš kitos pusės, tobulėjant šarvams ir stiprėjant pėstininkų kariuomenei, jis vėl tampa populiariu ginklu (Кирпичников А. Н., 1976, с. 22).

Kapuose Nr. 57 ir 96 rasti perlaužti kirviai, o kape Nr. 71 — tik perlaužto kirvio dalis. Tie-

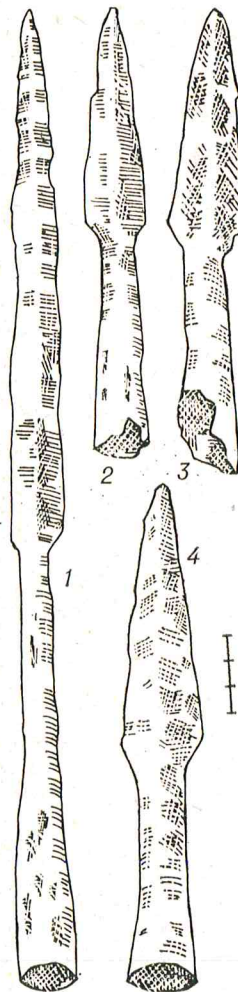
7 pav. Kapo Nr. 57 įkapės:

1 — peilis, 2 — kirvis, 3, 4 — žiedai, 5 — ietigalis

kito didelio miesto. Viena aišku, kad dalį daiktų Jakštaičių kaimo gyventojai atsiveždavo iš miesto, greičiausiai iš Šiaulių.

Sio kirvio forma primena bendralaikius kovos kirvius iš Novgorodo (Медведев А. Ф., 1959, рис. 2) ir Vladimiro (Кирпичников А. Н., табл. 5 : 3). Matyt, ir Jakštaičių kirvis traktuotinas kaip kovos kirvis.

Kai kurie tyrinėtojai nurodo, kad kovos kirvių istorijoje pastebimos dvi prieštaringos tendencijos. Iš vienos pusės, XII—XVI a. pir-

8 pav. Ietigaliai:

1 — iš kapo Nr. 181, 2 — iš kapo Nr. 128, 3 — iš kapo Nr. 125, 4 — iš kapo Nr. 142

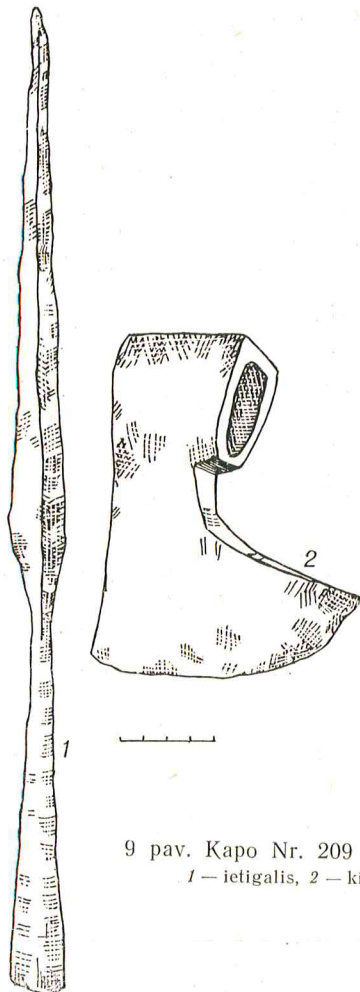
sa, ir pats kapas suardytas. Greičiausiai čia taip pat buvo įdėtas visas perlaužtas kirvis.

Sulaužytų daiktų aptikta ir daugelyje kitų Lietuvos senkapių. Paprotį laužyti daiktus per laidotuves mini ir kai kurie rašytiniai šaltiniai. Tiesa, tas paprotys XVI a. buvo įsigalėjęs tarp didikų, net karalių, kai palikuonys sulaužydavo savo pirmųjų ginklų, antspaudus ir t. t. (Kruczkiewicz B., 1897, p. 35). Matyt, ši tra-

dicija buvo pasiekusi ir kaimo gyventojus, kuriems daiktų laužymas per laidotuves greičiausiai simbolizavo mirusiojo ryšių su žemiškuoju gyvenimu nutraukimą.

Tiek iš rašytinių šaltinių, tiek ir iš etnografinės medžiagos žinoma, kad kirvis iki pat XIX a. daugelyje tautų, taigi ir lietuvių, buvo mėgstamas valstiečių ginklas ir darbo įrankis. Jis buvo daugelio kaimo jaunimo žaidimų,

9 pav. Kapo Nr. 209 įkapės:
1 — ietigalis, 2 — kirvis

turnyrų ginklas, kartais net savotiška drabužio puošmena — valstiečiai kirvius nešiojo užkištus už juostos ar diržo net per šventes (Moszyński K., 1967, p. 396—397; K. Ig., 1934, p. 98). Kartais jam buvo teikiama maginė reikšmė (Kriauza A., 1943, p. 209).

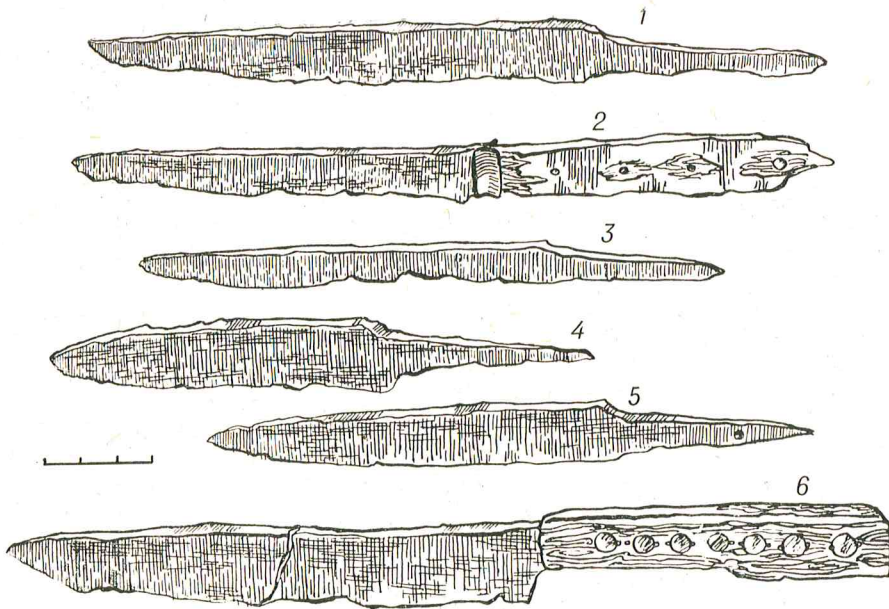
Į kelis Jakštaičių senkapio kapus (Nr. 57, 128, 195, 209) kartu su kirviais buvo įdėta ir iečių (kapuose išliko ietigaliai). Be to, ietigalių rasta vyrų kapuose Nr. 62, 117, 125, 142, 181, priklausiusiuose I chronologinei gru-

pei. Iš viso su ietimis palaidoti devyni mirusieji, iš jų vienas 3—7 metų vaikas.

Kapuose ietigalių rasta arba šalia mirusiųjų kaukolės, arba prie kurios nors rankos, netoli peties. Ietys smaigaliais visada buvusios nukreiptos į galvos pusę. Sprendžiant iš ietigalių padėties kapuose, ietys turėjo būti dedamos į karstą, o ne šalia jo. Kotai, jeigu jie išsitemo karste, užimdami netgi ne visą jo ilgį, buvo arba labai neilgi, arba, prieš dedant į karstą, sutrumpinami. Į karstą įdėti kotai siekė tik apie 1,5 m ilgio. Iečių (kotų) sulaužymas šiuo atveju reiškė galbūt tą patį, ką ir metalinių daiktų laužymas.

Dauguma ietigalių įmoviniai. Tik kape Nr. 195 rastas 10,7 cm ilgio įtviriamasis. Jo plunksna plokščia, karklo lapo formos, 2,5 cm pločio. Ietigalis kartu su nedideliu kirviu aptiktas po dešiniąja mirusiojo alkūne. Čia buvęs palaidotas senas žmogus.

Įmoviniai ietigaliai labai įvairaus didumo. Jų ilgis svyruoja tarp 17 ir 43 cm ilgio. Daugumos ietigalių forma ir dydis artimi kituose to laikotarpio Lietuvos senkapuose randamiems ietigaliams (pav. 7 : 5; 8 : 2—4). Išimti sudaro kapuose Nr. 181 ir 209 aptiktieji (pav. 6 : 1; 9 : 1). Abu jie siauri, ilgi (pirmasis 37,5 cm ilgio, antrasis — 43 cm) ir forma primena ankstesnius — XII—XIII a. — ietigalius (Volkaitė-Kulikauskienė R., 1970, pav. 46 : 1). Jų įmova plonos, plunksnos siauros (kape Nr. 209 rasto ietigalio įmova 2,1 cm skersmens, plunksna 2,5 cm pločio). Jeigu šiuose kapuose nebūtų kitų daiktų, nusakančių chronologiją, tai abu ietigalius būtų galima iš tiesų laikyti ankstesniais. Tačiau kape Nr. 181 rastas geležinis įtviriamasis peilis (kuris, tiesa, chronologijos irgi neapsprendžia) bei penki žalvariniai žiedai. Visi jie rombinėmis priekinėmis dalimis ir sukeistais galais. Tai tokie žiedai, kurie kituose kapuose aptikti su XV—XVI a. pirmosios pusės daiktais ir kurių chronologija abejonių nekelia. Kapas Nr. 209 apardytas, kasant duobę kitam kapui. Neišjudinta tik viršutinioji griaučių dalis. Po kairiuoju žastikauliu ir rastas minėtas ietigalis. Prie suardytosios griaučių dalies aptiktas pentinis plačiašašmenis kirvis su pailga skyle kotui ir plokščia masyvia pentimi (pav. 9 : 2). Šis kirvis turėtų priklausyti kapui Nr. 209. Jo chronologija didesnių abejonių taip pat nekelia — tokios formos kirvių dažniau randama XVI a. pirmosios pusės, negu XV a. kapuose. Taigi abu kapai datuoti XV—XVI a. pirmąja puse. Matyt, tuo metu dalis ietigalių dar buvo kalami pagal ankstesnį pavyzdį. Galimas daiktas, tokią formą, kurią dabar įprasta lai-

10 pav. Peiliai:
1, 3, 4, 5 — įtveriamieji, 2, 6 — kriauniniai

kyti ankstyva, sąlygojo kokia nors speciali tu ietigalių paskirtis.

Gausiausią Jakštaičių senkapio darbo įrankių grupę sudaro peiliai. Su jais laidota ir moterys, ir vyrai, ir vaikai. Peilių rasta aštuoniasdešimt septyniuose kapuose, dažniausiai netoli mirusiųjų juosmens. Daugelis buvo įmauti į odines kartais žalvariu puoštas makštis.

Peilių būta dvejopos konstrukcijos: įtveriamųjų ir kriauninių (pav. 10). Apskritai I chronologinės grupės kapuose dar vyrauja įtveriamieji peiliai, sudarantys apie 77% visų šios grupės peilių. Tuo tarpu II grupės kapuose įtveriamųjų tik trečdalis. Matyt, konstrukcinis pranašumas lėmė pasikeitimą kriauninių peilių naudai. Pastarieji dažniausiai kiek ilgesni ir drauge su kotu kartais būna ilgesni nei 20 cm.

Visoje Lietuvoje peilis buvo ilgiausiai į kapus dėtas daiktas. Šiuo požiūriu Jakštaičiai nėra išimtis. Peilių čia rasta ne tik XVI a. antrosios pusės, bet ir XVII a. kapuose, kuriuose iš kitų daiktų pastebėta tik žiedų ir monetų. Peiliai dėti ne kaip papildoma įkapė, o tik tais atvejais, kai mirusiojo drabužiai buvo sujusiami diržu ar juosta, prie kurios būdavo prisegtas peilis.

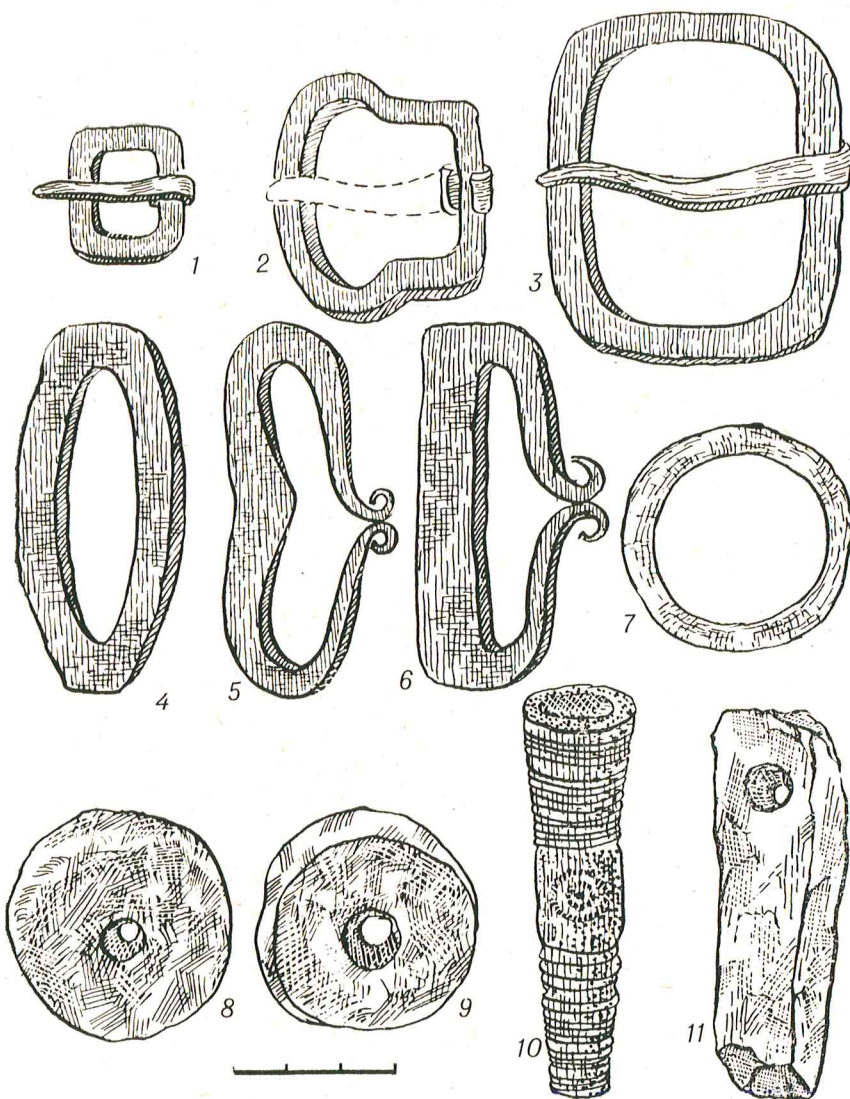
Galastuvas rastas tik vyro kape Nr. 197, prie kairiojo žastikaulio. Tai akmeninė 7,3×2,2×1,7 cm didumo plokštelė su skylė pakabinimui viename gale (pav. 11:11). Toje

pačioje vietoje aptiktas geležinio peilio fragmentas odinėse makštyse ir sunykusio neaiškios paskirties geležinio dirbinio dalis. Greičiausiai šie daiktai buvo sudėti arba į kapšeljį, arba prikabinti prie diržo ar juostos, kuri kartu su šiais daiktais įdėta į kapą kaip papildoma įkapė.

Vyrų kapuose Nr. 7, 64, 70, 131, 148, 152, 213 rasta geležinių skiltuvų, o kape Nr. 213 — dar ir pora titnago gabaliukų. Beveik visuose kapuose skiltuvai aptikti prie mirusiųjų dubens kaulų ir, matyt, buvę įdėti į kapšelius, pririštus prie diržo ar juostos. Beveik visus kapus, kuriuose rasta skiltuvų, pagal laidoseną galima skirti I chronologinei grupei. Tik kape Nr. 193 mirusysis palaidotas galva į vakarus, o tai leidžia spėti kapą priklausant II grupei, nors kitos įkapės — kartu su skiltuvu prie dubens kaulų aptiktas įtveriamasis peilis ir trys žalvariniai rombinėmis priekinėmis dalimis žiedai — artimesnės daiktams iš I chronologinės grupės kapų.

Pagal formą skiltuvai skiriami į dvi grupes: užriestais galais (pav. 11:5,6) ir uždaro ovalo formos (pav. 11:4). Skiltuvų užriestais galais skeliamoji dalis kartais būna tiesi ir lygi (pav. 11:6), o kartais trikampio formos (pav. 11:5).

Taip pat tik vyrų kapuose rasta geležinių ylių. Po vieną aptikta kapuose Nr. 185 ir 191, viena iš suardyto kapo. Pirmosios dvi rastos prie mirusiųjų juosmens ir greičiausiai buvo

11 pav. Darbo įrankiai ir diržų dalys:
1-3 — sagtys, 4-6 — skiltuvai, 7 — grandis, 8, 9 — verpstukai, 10 — adatinė, 11 — galastuvas

įdėtos į kapšelius-pinigines. Išliko tik geležinės ylių dalys, kurių forma niekuo nesiskiria nuo atitinkamų dabartinių ylių dalių, tik kiek didesnės už pastarąsias.

Yla — rimoriaus įrankis. Tai, kad XV—XVI a. Lietuvos senkapiuose ylos randamos vyrų kapuose, leidžia daryti išvadą, jog rimorystė jau tuo metu buvusi tik vyriškas amatas.

Iš kitų tik vyrų kapuose aptiktų daiktų paminėtini skustuvai, rasti kapuose Nr. 153 ir 191. Jie taip pat buvę prie mirusiųjų juosmens ir, matyt, įdėti į kapšelius-pinigines. Abu skustuvai geležiniai, žalvariniais galais, sulenkiami. Skustuvas iš kapo Nr. 153 apie

17 cm ilgio, antrojo ilgis nežinomas (skustuvas sutrupėjęs). Sprendžiant iš laidosenos, abu kapai turėtų priklausyti I chronologinei grupei.

Vyro kape Nr. 103 prie mirusiojo dešiniojo šlaunikaulio rastas geležinis 8,5 cm ilgio pincetas greičiausiai taip pat buvęs įdėtas į kapšelj-piniginę: netoli jo aptikta tokio odinio kapšelio liekanų. Kapas datuotas pagal kunigaikščio Vytauto laikų monetą.

Moterų kapuose daugiausia rasta papuošalų. Iš darbo įrankių, be peilių, aptikta verpstukų, adatų ir adatinių.

Verpstukų rasta kapuose Nr. 30 ir 73. Pirmasis aptiktas prie mirusiosios kairiosios alkūnės (jis 3,9 cm skersmens), antrasis — 3,7 cm skersmens — prie kairiojo dubens kaulo, kur rasta ir odinio kapšelio liekanų. Verpstukas greičiausiai buvo įdėtas į kapšeljį. Abu plokšti, akmeniniai (pav. 11:8, 9).

Sprendžiant iš laidosenos, abu kapai turėtų priklausyti I chronologinei grupei.

Adatinių rasta kapuose Nr. 94, 183 ir 190. Kapuose Nr. 183 ir 190 mirusiosios palaidotos rytų kryptimi su daug įkapių, būdingų I chronologinės grupės kapams. Be to, kape Nr. 190 rasta mažutė monetėlė. Kadangi ji blogai išlikusi, nenustatyta, kam priklausė, bet pagal dydį galima spėti ją buvus XIV a. pabaigos—XV a. pradžios.

Kape Nr. 94 mirusioji palaidota 280° kryptimi. Tai leistų kapą skirti II chronologinei grupei. Kape rasti daiktai — žalvarinė pasaginė plokščiais galais segė, du žalvariniai juostiniai žiedai, geležinio peilio dalis — chronologijos nepatiksina.

Siame kape aptikta adatinė — tai kaulinė 8 cm ilgio tūtelė, kurios skersmuo viename gale 2,1 cm, kitame — 1,6 cm. Ji puošta skersiniais ranteliais bei ties viduriu trimis koncentriniais ratais (pav. 11:10). Adatinėje buvo sunykusi geležinė adata.

Adatinė iš kapo Nr. 183 žalvarinė, trapecijos formos, lyg dėžutė, suvožta iš dviejų dalių. Ji 6×3×1,3 cm dydžio (pav. 13:11); buvusi įdėta į audeklinį kapšeljį. Kaip ir adatinė iš kapo Nr. 94, aptikta prie mirusiosios dubens kaulų. Taip pat kapšelyje prie dubens kaulų rasta geležinė smailėjanti adatinė ir kape Nr. 190.

Adatinių, ypač trapecijos formos, žalvarinių, Lietuvos XIV—XVI a. senkapuose aptinkama neretai. Rečiau šio laikotarpio kapuose randama kaulinių. Tačiau tai, kad jų aptikta ir vakarų, ir rytų Lietuvoje (panaši adatinė rasta Liepiniškių senkapyje, Utenos raj., moters kape Nr. 47 (Urbanavičius V., 1974a, p. 81, pav. 3:16) bei Sarių senkapio, Švenčionių raj., moters kape Nr. 78^{4a}), leidžia spėti jas buvus paplitus visoje Lietuvoje.

Kapuose Nr. 52, 93, 115, 117, 171, 177, 183, 184 rasta puodų arba jų šukių. Dviejuose kapuose (Nr. 177 ir 183) palaidotos moterys, dviejuose (Nr. 115 ir 117) — vyrai ir keturiuose — vaikai. Visi jie skirtini I chronologinei grupei. Kapuose Nr. 52, 117 ir 184 aptikta tik šukių. Beveik visi puodai rasti prie mirusiųjų kojų, tik kape Nr. 52 puodo dugnas aptiktas prie mirusio vaiko galvos. Į kapus

Nr. 93, 117 ir 184 kartu su puodais arba šukėmis buvę įdėta ir paukštienos — rasta paukščių kaulų.

Visi puodai pūstais šonais, į viršų platėjantys. Šonai kartais puošti banguotomis linijomis, įkartomis bei susikertančiomis tiesiomis linijomis (pav. 12).

Jakštaičių senkapio puodų forma, dydis ir ornamentas panašūs į kituose bendralaikiuose Lietuvos senkapuose rastų puodų. Didesnė jų dalis į kapus greičiausiai buvo dedama tiesiog iš buities — jie stiprūs, gerai išdegti. Kaip išimtį galima būtų paminėti puodą iš kapo Nr. 93. Tai blogai degtas juodos spalvos indas. Jis 11 cm aukščio, dugnas 8 cm skersmens. Galimas daiktas, tai specialiai daryta įkapė.

Daugelyje Lietuvos senkapių puoduose rasta laužo liekanų — anglių. Ugnis, matyt, simbolizavo arba mirusiojo sudeginimą, arba šitaip buvo stengiamasi sušildyti mirusįjį, laidojant jį žiemą. Jakštaičiuose nei anglių, nei degusių puoduose nerasta. Greičiausiai į kapus puoduose buvo dedama maisto bei gėrimo. Tai patvirtina aptikti paukščių kaulai.

Iš viso paukščių kaulų rasta keturiolikoje I chronologinės grupės kapų. Sešiuose iš šių kapų (Nr. 5, 119, 163, 166, 186, 190) palaidotos moterys, penkiuose (Nr. 41, 57, 117, 187, 191) — vyrai ir trijuose (Nr. 93, 118, 184) — vaikai. Į daugumą kapų paukštieną dėdavo prie mirusiojo kojų, tik kape Nr. 191 paukščio kaulai rasti prie viršugalvio. Kartu aptiktas ir žalvarinis žiedas.

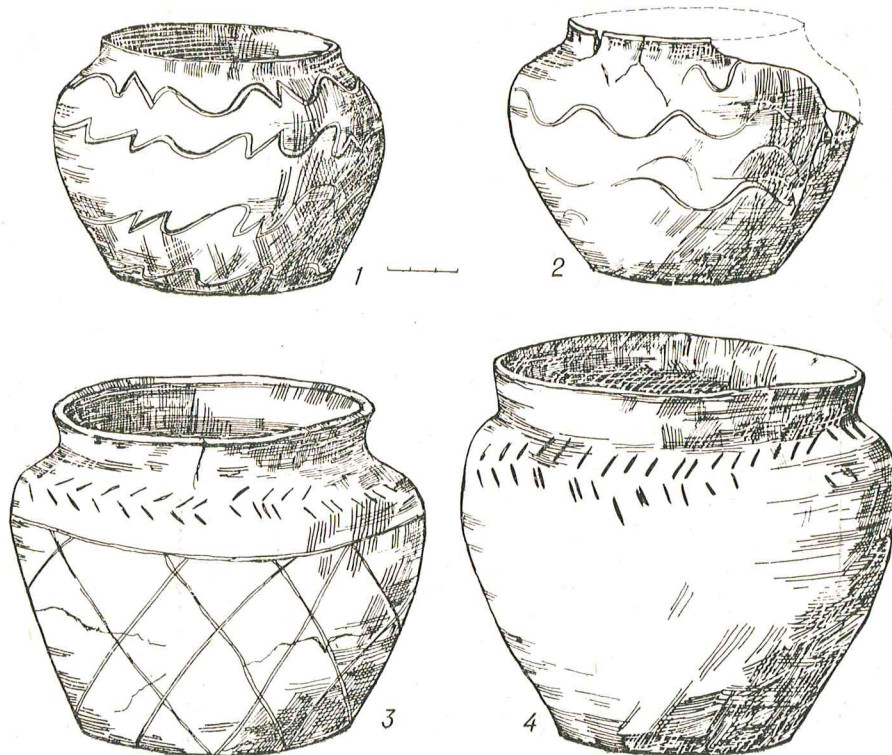
Kapuose Nr. 57 ir 166 paukščių kaulai rasti gerokai aukščiau mirusiojo griaučių. Matyt, paukštiena šiuo atveju buvo padėta kojūgalyje ant karsto.

PAPUOSALAI

Didžiausią radinių grupę sudaro papuošalai. Dauguma jų aptikta moterų kapuose. Pagal paskirtį Jakštaičių senkapyje rasti papuošalai skirstytini į galvos, kaklo, krūtinės bei rankų.

Iš galvos papuošalų septyniuose kapuose (Nr. 26, 77, 105, 119, 132, 183, 203) aptikta žalvarinių auskarų. Visuose rasta po du, dažniausiai abiejose kaukolės pusėse. Tik kape Nr. 105 jie buvę įdėti į piniginę, kuri aptikta prie dubens kaulų ir, matyt, buvusi prikabinta prie juostos. Be auskarų, joje rastas žalvarinis kriaušės formos žvangutis, į kurio kilpelę įvertas dvigubas žiedelis bei iš monetos padarytas pakabutis.

^{4a} Žr. šiame leidinyje apie Sarių kapinyną.

12 pav. Puodai:

1 — iš kapo Nr. 171, 2 — iš kapo Nr. 93, 3 — iš kapo Nr. 183, 4 — iš kapo Nr. 177

Jakštaičių kaimo moterys nešiojo trejopus auskarus. Vieni išlenkti iš vielos ir yra klausuko formos, kiti — vieliniai žiedeliai, į kuriuos įkabinta po tris pakabučius (pav. 13 : 7), o kape Nr. 203 rastieji — 2,9 cm skersmens žiedeliai, kurių vienas galas susuktas į sraigę. Auskarai padaryti iš 2 mm skersmens žalvarinės vielos. Kape Nr. 77 aptikti du skirtingi auskarai: vienoje galvos pusėje klausuko formos auskaras, ant kurio tiesiosios dalies būvę uždėti du 0,6 cm skersmens karoliukai, kitoje pusėje auskaras — 3,2 cm skersmens žiedelis, į kurį įkabinti trys 3,5 cm ilgio pakabučiai.

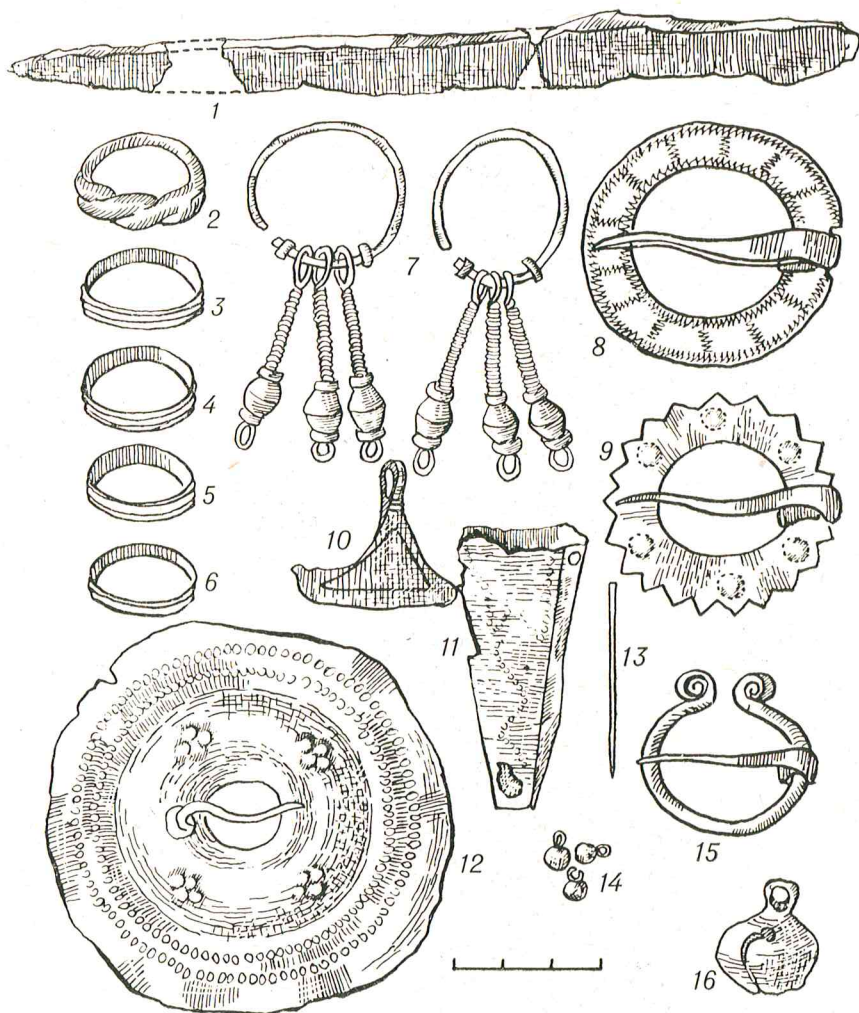
Metalinius auskarus XIV—XVI a. daugiausia nešiojo rytų ir centrinės Lietuvos moterys. Žemaitijoje jų aptinkama rečiau. Jakštaičiai yra labiausiai į vakarus nutolusi Lietuvos vietovė, kurios senkapyje rasta tiek palyginti daug šių papuošalų. Beje, visi Jakštaičių auskarai aptikti I chronologinės grupės kapuose.

Visų lankeliai neaklini, todėl auskarai galėjo būti nešiojami ir plaukuose, ir įkabinti į ausis.

Kaklas puoštas antkaklėmis ir įvairiomis apvaromis.

Antkaklių rasta aštuoniuose I chronologinės grupės moterų kapuose. Tai įvairaus amžiaus moterų kapai. Į pagyvenusių moterų kapus antkaklės, žinoma, galėjo patekti kaip vestuvinio apdaro dalis, nešiota tik jaunystėje.

Visos antkaklės vytos iš žalvarinės vielos, tačiau tiek pagal vijimo būdą, tiek ir pagal galų užbaigimą skiriamos kelios jų rūšys. Labiausiai buvo paplitusios antkaklės, kurių lankelis pintas iš trijų šakų; kiekviena šaka savo ruožtu suvyta dar iš trijų vielų. Tokių antkaklių galai — pailgos profiliuotos plokštelės iš plonytės skardos, puoštos įmuštomis punktyrinėmis tiesiomis arba zigzaginėmis linijomis, iškiliais taškais bei saulutėmis (pav. 14 : 1; 15 : 1; 16 : 1). Antkaklės apeidavo kaklą pus-trečio karto (iš priekio — tris); be jokio sukabinimo. Šio tipo antkaklių rasta penkiuose kapuose. Kapuose Nr. 5, 39, 45 aptikta sveikų antkaklių, o kapuose Nr. 73 ir 151 — tik jų dalių. Kape Nr. 73 (čia palaidota vyresnė negu 55 metų moteris) ant mirusiosios kaklo būvusi uždėta tik tokios antkaklės lankelio dalis, vos apeinanti aplink kaklą. Lankelio galai nesujungti, būvę paslėpti po plaukais.

13 pav. Kapo Nr. 183 įkapės:

1 – peilis, 2–6 – žiedai, 7 – auskarai, 8, 9, 12, 15 – segės, 10 – pakabutis, 11 – adatinė, 13 – smeigtukas, 14 – sagos, 16 – žvangutis

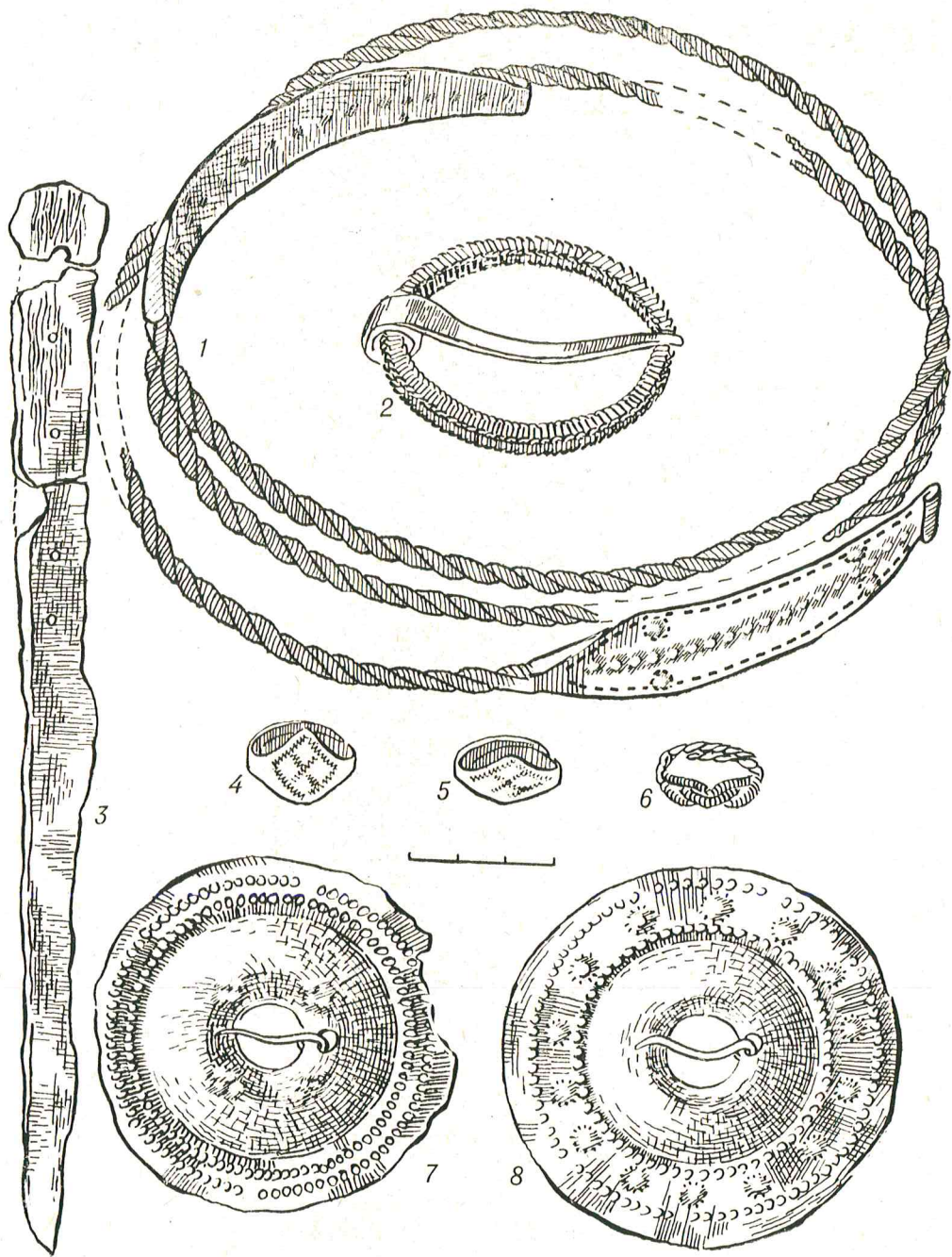
Kape Nr. 151 antkaklė išardyta ir dalimis sudėta ant mirusiosios kaklo iš priekio. Rasti tik keli nedideli jos gabaliukai.

Antkaklės iš kapų Nr. 166, 169, 210 taip pat vytos, tik jų galai baigiasi kabliuku ir kilpute (pav. 17 : 12; 18 : 2; 19 : 6). Antkaklės iš kapų Nr. 166 ir 210 turi dvigubus iš dviejų vielų vytus lankelius. Vyti antkaklė pradėta nuo kilputės. Iš pradžių iš dviejų vielų vyta maždaug 10 cm ilgio vytelė ir iš jos sulenkta kilputė. Po to abi šakos suglaustos ir, sukeitus vietas, vytos toliau, t. y. suvytos dvi skirtingų šakų vielos. Baigiant vyti, visos keturios abiejų šakų vielos suvytos ir iš jų padarytas antkaklės kabliukas.

Kape Nr. 169 rasta iš trijų šakų suvyta antkaklė. Čia taip pat pradėta vyti nuo ant-

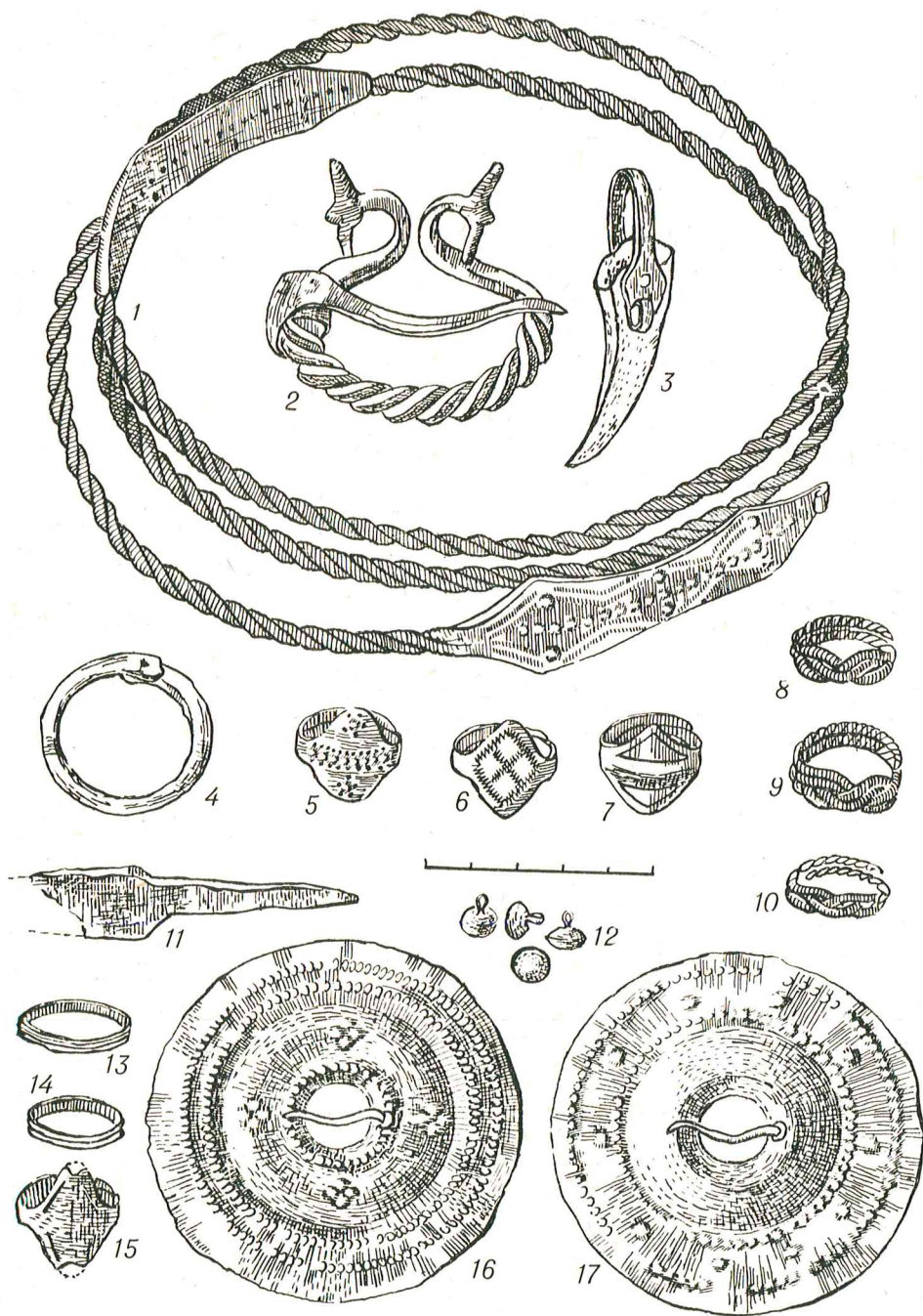
kaklės kilputės, kurią sudaro viena šaka iš dviejų vielų. Toliau, vietas sukeičiant, vytos trys vytelės, kurias gale jungia iš žalvarinės skardos išlenkta plokštelė. Jos galas nusmailintas ir iš jo išlenktas antkaklės kabliukas. Plokštelės priekinė dalis puošta susikertančiomis zigzaginėmis linijomis (pav. 18 : 2).

Ķapai, kuriuose rasta antkaklių, patys įdomiausi Jakštaičių senkapyje, nes juose gausu ir kitų daiktų, ypač papuošalų. Antkaklė yra savotiškas etalonas, įkapių turtingumu išskiriantis šiuos kapus netgi iš kitų I chronologinės grupės kapų, nekalbant jau apie vėlesnius kapus. Tačiau Jakštaičių senkapio antkaklių formos neįvairios. Vijimo technikos požiūriu jos labai paprastos, nėra pintų. Pagaliau jų ir nedaug: 215-je kapų rastos tik aštuonios ant-

14 pav. Kapo Nr. 5 įkapės:

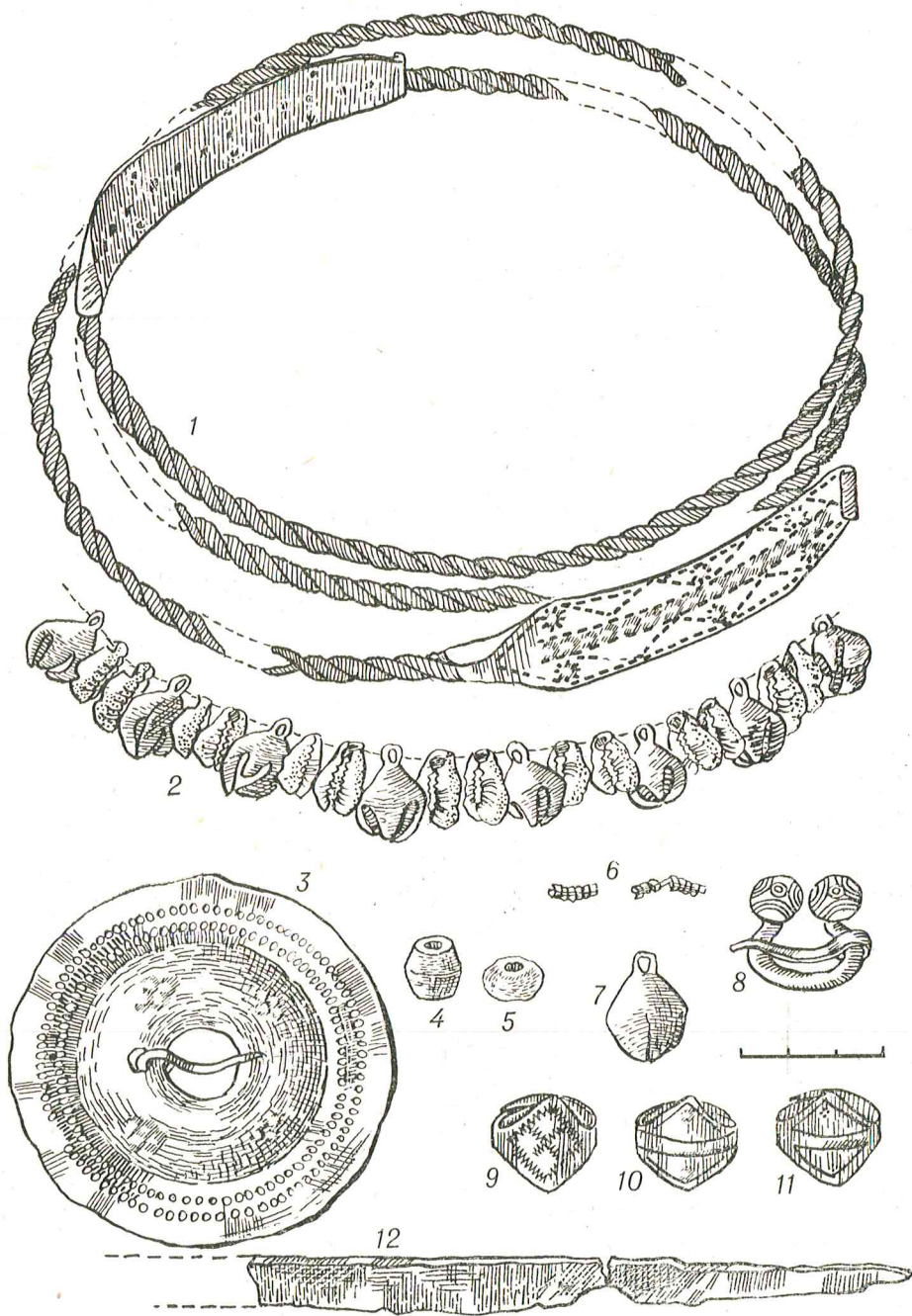
1 — antkaklė, 2, 7, 8 — segės, 3 — peilis, 4–6 — žiedai

15 pav. Kapo Nr. 39 įkapės:

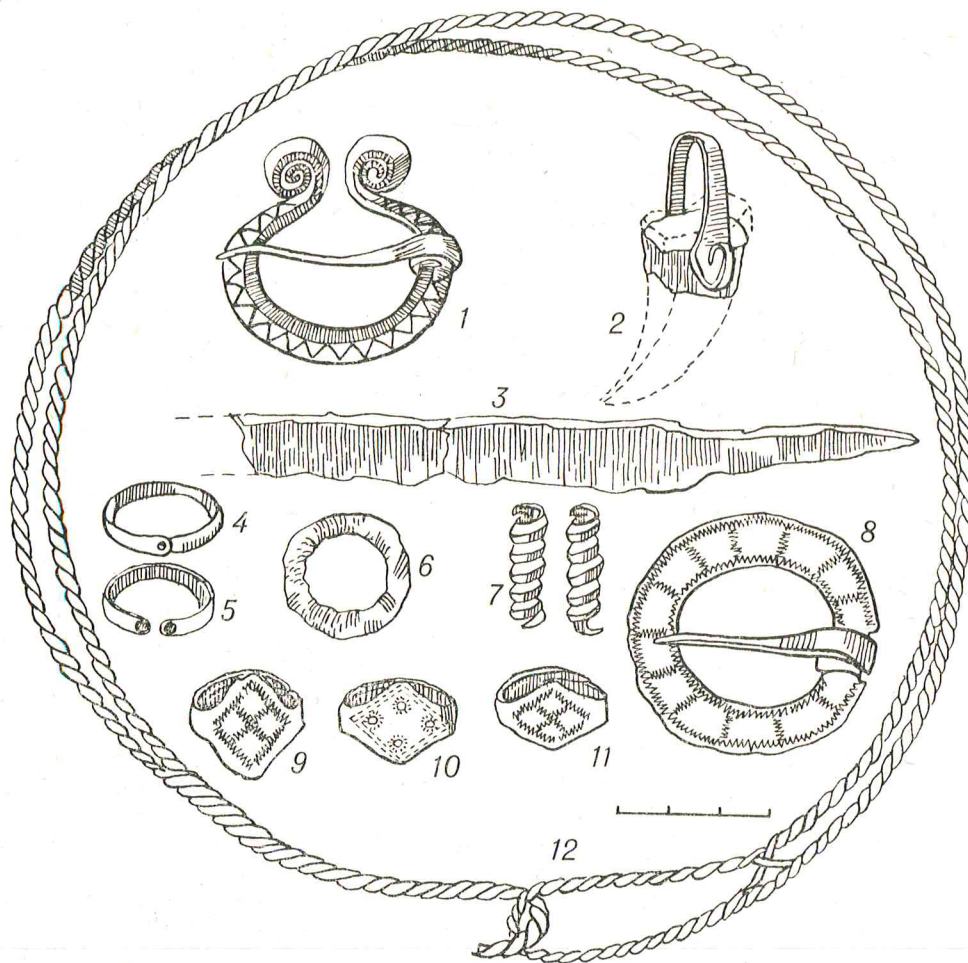
1 – antkaklė, 2, 16, 17 – segės, 3 – amuletas, 4 – grandis, 5–10, 13–15 – žiedai, 11 – peilis, 12 – sagos

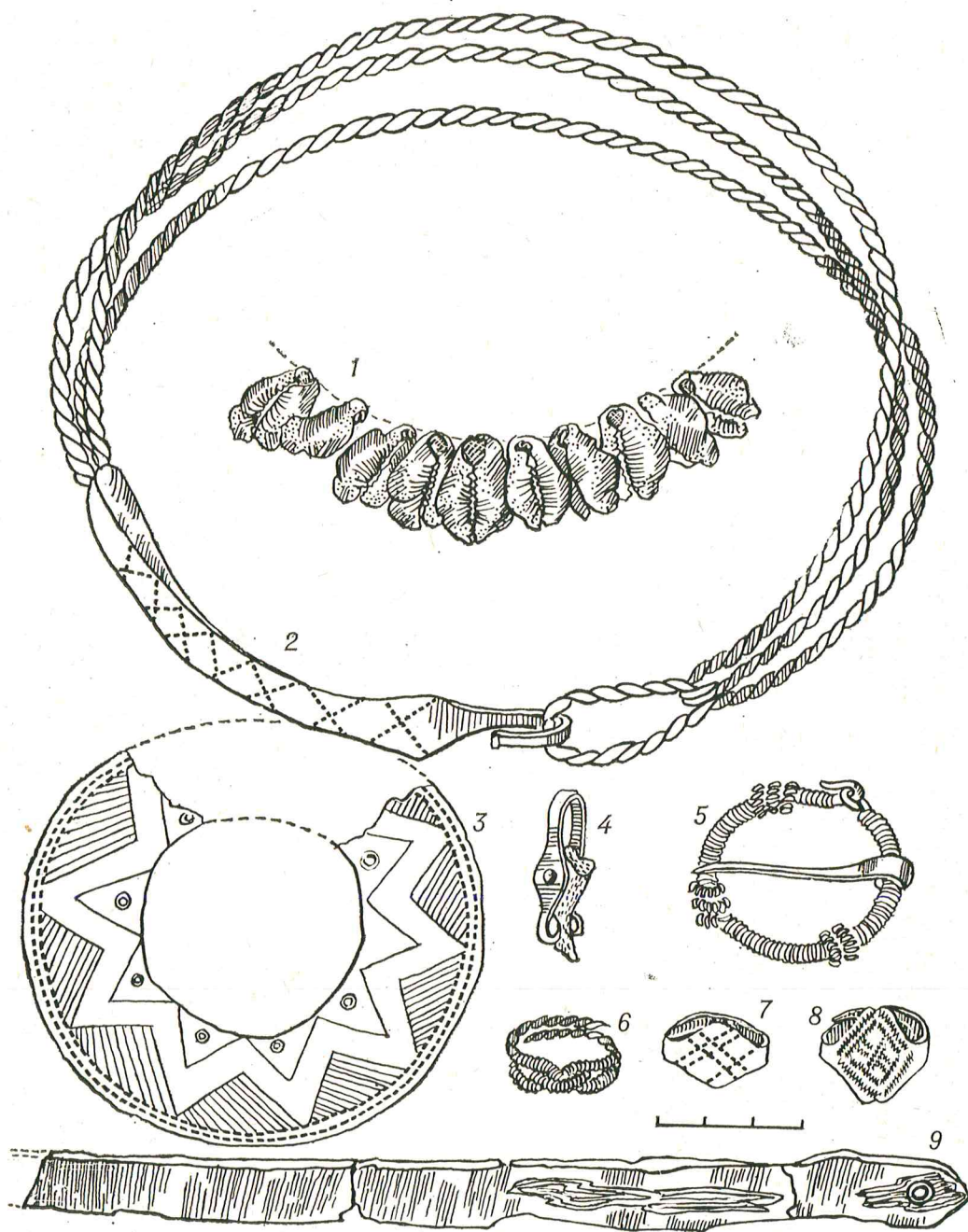
16 pav. Kapo Nr. 45 įkapės:

1 — antkaklė, 2 — kaklo apvara, 3, 8 — segės, 4, 5 — karoliai, 6 — įvijos, 7 — žvangutis, 9–11 — žiedai, 12 — peilis

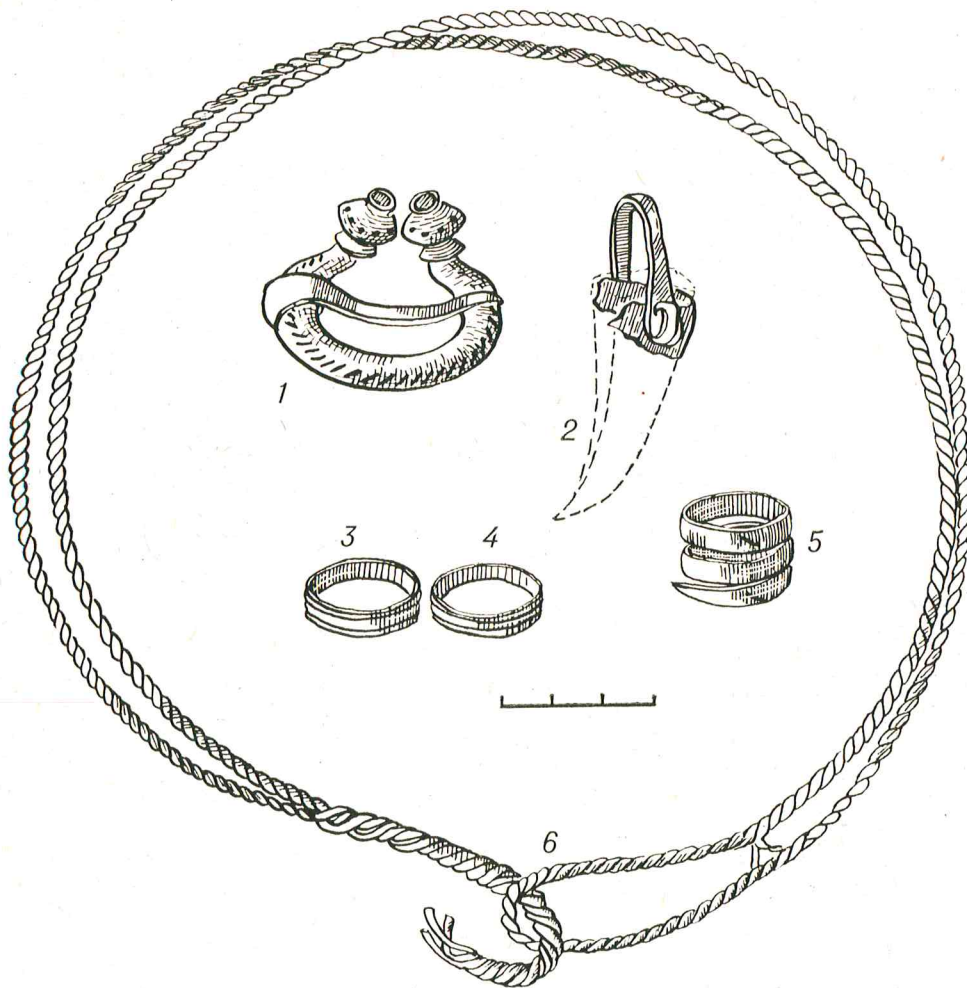
17 pav. Kapo Nr. 166 įkapės:

1, 8 – segės, 2 – amuletas, 3 – peilis, 4, 5, 9–11 – žiedai, 6 – grandis, 7 – įvyjos, 12 – antkaklė.

18 pav. Kapo Nr. 169 įkapės:

1 – kaklo apyvara, 2 – antkaklė, 3, 5 – segės, 4 – amuletas, 6–8 – žiedai, 9 – peilis

19 pav. Kapo Nr. 210 įkapės:
1 – segė, 2 – amuletas, 3–5 – žiedai, 6 – antkaklė

kaklės arba jų dalys. Tuo tarpu viename iš artimiausių Jakštaičiams bendralaikį Šlapgirio senkapių dvidešimtyje ištirtų kapų antkaklių rasta trijuose (Urbanavičius V., 1967, p. 58–60), ir visos skirtingos.

Iš kitų kaklo papuošalų Jakštaičiuose rasta apvarų. Po vieną apvarą aptikta moterų kapuose Nr. 45 ir 169, po vieną – vaikų kapuose Nr. 165, 182. Visi šie kapai skirtingi I chronologinei grupei.

Apvarą iš kapo Nr. 45 sudaro aštuoni žalvariniai kriaušės formos žvangučiai ir vienuolika kauri kriauklių (pav. 16:2). Įdomu tai, kad šiame kape rasta ir apvara, ir vyta antkaklė. Sprendžiant iš papuošalų padėties kape, abu buvę uždėti ant mirusiosios kaklo. Sunku tikėti, kad vienu metu žmogus nešiojo du skirtingus, nors ir tos pačios paskirties,

papuošalus. Galbūt antkaklės ir apvaros paskirtis nebuvo visai vienoda. Kaklo apvara greičiausiai buvo nešiojama prie plonesnio, o apygrubė antkaklė – prie storesnio drabužio. Gyvas žmogus abiejų papuošalų kartu greičiausiai ir nenešiojo, nes vieno iš jų vis tiek nebuvo matyti. Tačiau mirusiajam papuošalai į kapą dedami tam, kad jis puikuotųsi jais „aname“ pasaulyje, o ne prieš žmones. Šiuo atveju galėjo būti puošiami ir plonesni drabužiai, pvz., marškiniai, ir juos dengią storesni. Antai moters kape Nr. 169 mirusiosios kaklą taip pat puošė vyta antkaklė ir iš dvylikos kauri kriauklelių padarytas vėrinys (pav. 18:1).

Kape Nr. 165, kuriame palaidotas maždaug metų vaikas, ant mirusiojo kaklo taip pat rasta apvara iš šešių kauri kriauklelių, žalvarinio

kriaušės formos žvangučio, dviejų maždaug 1—1,5 cm ilgio ir 0,5 cm skersmens žalvarinių įvijų ir 1,1×0,6 cm didumo žalvarinio cilindriuko. Apvarą, rastą kape Nr. 182, sudarė du žalvariniai žvangučiai, du pakabučiai iš 2,8 cm skersmens monetų, nedidelė žalvarinė įvija ir šešios kauri kriauklės.

Iš šių pavyzdžių matyti, kad kaklo apvaras dažniausiai sudarė žalvariniai kriaušės formos žvangučiai, kauri kriauklės ir žalvariniai cilindriukai. Tiek žvangučių, tiek ir cilindriukų rasta ne vien apvarose. Jie naudojami ir kaip savarankiškas kokių nors kitų daiktų papuošimas. Antai kape Nr. 132 cilindriukas aptiktas prie mirusiojo dubens kaulų ir, matyt, puošė arba juostą, arba čia padėtą piniginę. Kartu su pinigėmis žalvarinių cilindriukų rasta ir kapuose Nr. 166 bei 183.

Kape Nr. 166 rastas cilindro formos dirbinyš kiek didesnis už įprastus cilindriukus (jis 2,5×2,5 cm didumo) ir, galimas daiktas, naudotas audeklinei piniginei užveržti.

Pavienių žvangučių taip pat dažniausiai randama kartu su kitais daiktais, ypač su pinigėmis, padėtomis prie dubens. Matyt, jais arba būdavo puošiamos piniginės, arba jė įdėti į pinigines. Galėjo būti puošiami ir raiščiai piniginėms užrišti. Tai pastebėta kapuose Nr. 10, 45, 105, 151, 165, 183, 215 (pav. 13 : 16; 16 : 7). Vaikų kapuose Nr. 81 ir 164 po žvangučių rasta mirusiųjų pasmakrėje. Jie galėjo būti užkabinti vaikams tiesiog ant kaklo.

Sprendžiant iš laidosenos, beveik visi žvangučiai rasti I chronologinės grupės moterų ir vaikų kapuose. Tik kape Nr. 215 mirusioji palaidota galva į vakarus, o tai leistų kapą datuoti XVI a. antrąja puse. XVII a. kapas vargu ar skirtinas, nes jame, be minėto žvangučio, dar rasta ir segių bei kitokių daiktų.

Įvijų rasta tik kapuose Nr. 7 (viena, 1,1 cm skersmens) ir Nr. 166 (dvi, 0,8 cm skersmens). Pirmoji aptikta prie suardytų griaučių, jos paskirtis neaiški, o kape Nr. 166 — piniginėje.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nė viename kape kaklo apvarose neaptikta karolių. Iš viso Jakštaičių senkapyje rastas tik vienas gintarinis 1,5 cm skersmens karolis (neskaitant keilių, kuriais papuošti auskarai). Jis iš vyro kapo Nr. 152 ir kartu su keliais kitais daiktais aptiktas ant mirusiojo juosmens. Karolis greičiausiai puošė kapšelj-piginę.

Tiesa, du karoliai — mėlynas stiklinis (0,8 cm aukščio ir 1,2 cm skersmens), o kitas gintarinis (1,2 cm aukščio ir 1,3 cm skersmens) — rasti ir moters kape Nr. 45. Tačiau šis kapas suardytas, karolių paskirtis neaiški.

Krūtinės papuošalai — tai pasaginės, žiedinės ir apskritos plokščios skardinės segės, kurių rasta trisdešimt septyniuose moterų ir vaikų kapuose. Visos žalvarinės, tik apskrita plokščia segė iš kabo Nr. 49 surūdijusi taip, lyg būtų geležinė.

Pasagines seges pagal galų užbaigimą būtų galima skirstyti į aguonines, cilindrinės, kampuotais galais, buoželines ir stilizuoto gyvulio bei tulpės pavidalo.

Aguoninių segių rasta tik moterų kapuose Nr. 30 ir 210. Pirmoji mažutė, lygiu lankeliu (pav. 20 : 9), antrosios lankelis yra ovalaus skersinio pjūvio, priekyje puoštas įstrižomis įkartomis. Galvučių viršus dabintas taškelių eile (pav. 19 : 1).

Segių užriestais arba cilindriniais galais po vieną aptikta kapuose Nr. 75, 86, 150, 151, 155, 163, 166, 183, 190. Pagal cilindro formą galima skirti tris jų grupes. Vienų cilindras yra tokio pat ilgio, kaip ir lankelio galo plotis, kitų gerokai ilgesnis už lankelio galo plotį, o trečių susuktas į išvirkščių pusę, t. y. suploti segės lankelio galai užlenkti aukštyne, prie gerosios lankelio pusės, o po to išvirkščioje pusėje iš jų susuktas cilindras.

Cilindrinių segių lankeliai būna lygūs ir tordiruoti (pav. 20 : 6—8, 13).

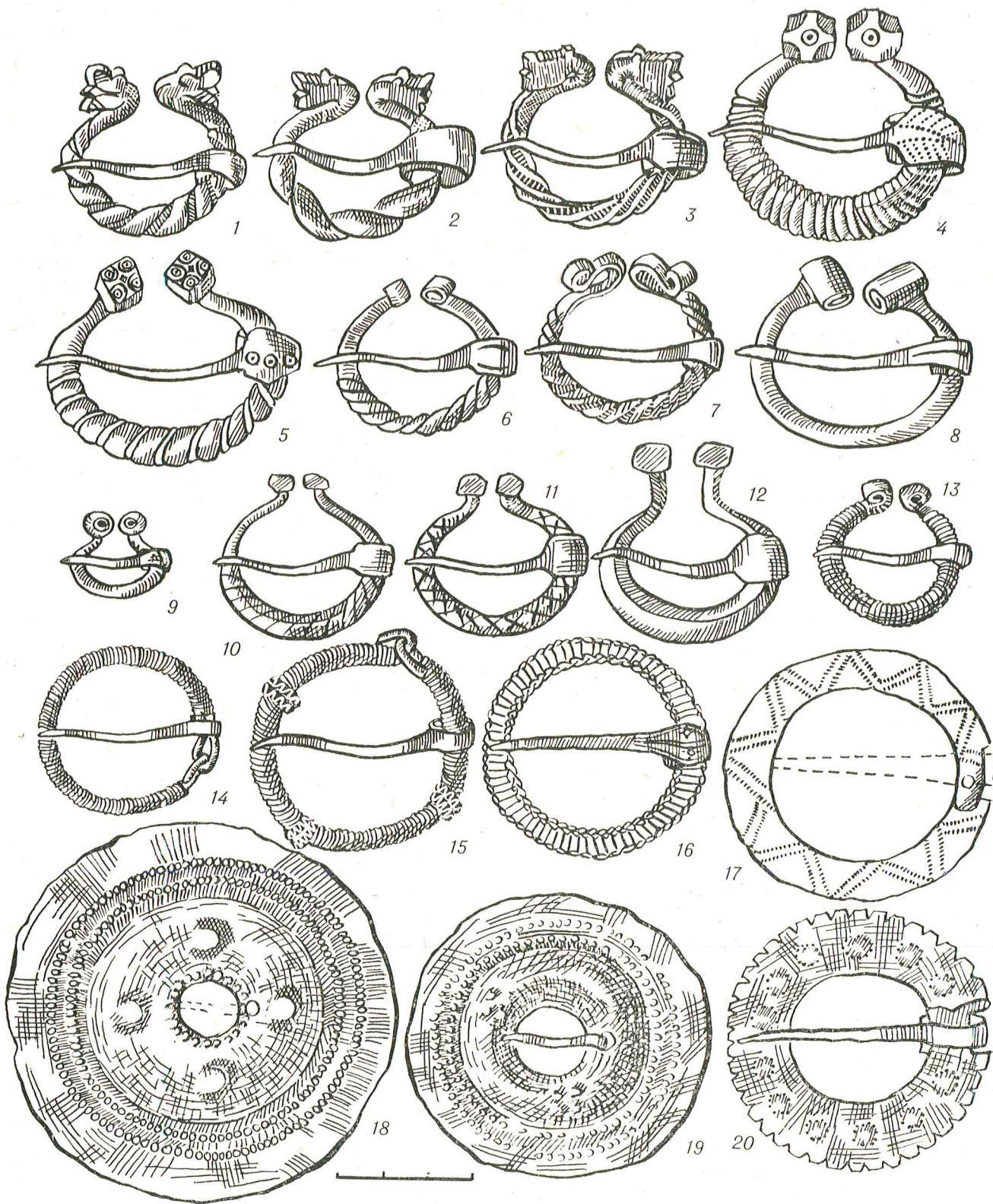
Segių kampuotais galais rasta kapuose Nr. 48, 119, 124. Jų lankeliai tordiruoti arba lieti, imituojant tordiravimą (pav. 20 : 4, 5). Lankelį gaubianti liežuvėlio dalis plokščia, puošta taškelių eilėmis, imituojančiomis „eglutę“ (k. Nr. 124), arba taškeliais, apvestais rutuliuku (k. Nr. 48). Tokiu pat ornamentu dabintos ir kape Nr. 48 aptiktos segės galų viršutinės plokštumos.

Į seges kampuotais galais panašios ir segės buoželiniais galais, kurie dažniausiai neturi apibrėžtos formos ir yra tik kiek paploti iš viršaus (pav. 20 : 10—12). Lankelių priekinė plokštuma kartais puošta įstrižomis, kartais susikertančiomis linijomis (k. Nr. 30, 49), o dažnai ir visai neornamentuota.

Dar viena buoželinių segių rūšis — tai segės grybo pavidalo galais (pav. 16 : 8). „Grybo“ galvutės ornamentuotos lygiagrečiomis linijomis bei koncentriniais ratukais (k. Nr. 45).

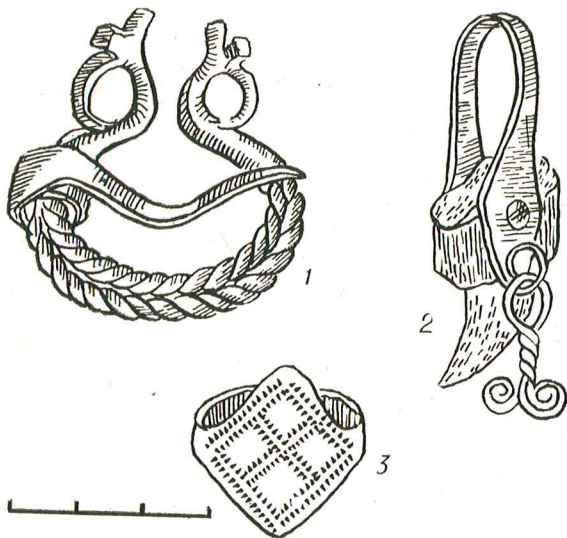
Buoželinių segių iš viso rasta penkiuose Jakštaičių senkapio kapuose.

Atskirą pasaginių segių grupę sudaro segės stilizuoto gyvulio pavidalo galais ir jų atmaina — tulpės pavidalo galais. Ribos tarp segių stilizuoto gyvulio ir stilizuotos tulpės pavidalo galais išvesti neįmanoma. Tai tiesiog tų pačių segių variantai (pav. 20 : 1—3).

20 pav. Segės:

— iš kapo Nr. 135, 2, 13 — iš kapo Nr. 163, 3 — iš kapo Nr. 73, 4 — iš kapo Nr. 124, 5 — iš kapo Nr. 48, 6, 18 — iš kapo Nr. 190, 7 — iš kapo Nr. 75, 8 — iš kapo Nr. 86, 9, 11 — iš kapo Nr. 30, 10 — iš kapo Nr. 49, 12 — iš kapo Nr. 21, 14 — iš kapo Nr. 20, 15 — iš kapo Nr. 189, 16 — iš kapo Nr. 173, 17 — iš kapo Nr. 133, 19 — iš kapo Nr. 215, 20 — iš kapo Nr. 87

21 pav. Kapo Nr. 36 įkapės:
1 — segė, 2 — amuletas, 3 — žiedas

Lankeliai dažniausiai tordiruoti. Kape Nr. 36 rasta trikampio skersinio pjūvio segė pintu lankeliu (pav. 21 : 1). Ji 4 cm skersmens. Panašaus didumo ir kitos šios rūšies segės. Tik kape Nr. 38 aptiktoji — 5,5 cm skersmens.

Iš viso šios rūšies segių rasta aštuoniuose kapuose (Nr. 36, 39, 49, 73, 135, 163, 165, 190) po vieną.

Jakštaičių senkapis yra vienas iš nedaugelio Lietuvos senkapių, kur aptikta daug ir labai įvairių žiedinių segių. Dvylikoje kapų (Nr. 5, 20, 87, 132, 133, 155, 173, 177, 188, 189, 203, 215) jų buvo po vieną, o kapuose Nr. 169 ir 183 — po dvi. Pagal lankelio pjūvį žiedinės segės grupuotinos į plokščias ir seges apskrito skersinio pjūvio lankeliu. Plokščiosios padarytos iš storos žalvarinės skardos (arba lietos) yra lygiais ar karpytomis pakraščiais, jų priekinė plokštuma puošta smulkių įraižių ornamentu arba stilizuotomis saulutėmis. Tos saulutės — tai iš priešingos pusės įmušti iškilimai, kuriuos juosia iš taškelių sudaryti ratukai (pav. 20 : 20).

Šios rūšies žiedinės segės labai įvairaus didumo. Dažniausiai būna 3—5 cm skersmens, bet pasitaiko ir didesnių. Didžiausia plokščia žiedinė segė rasta kape Nr. 169 (pav. 18 : 3). Ji 9,5 cm skersmens, žiedas apie 2,5 cm pločio. Priekinė jo plokštuma puošta dviguba zigzagine linija, o pakraščiai — dviem aplink einančiomis punktyrinėmis linijomis. Zigago viduryje įspausta po koncentrinį ratuką. Tarpai tarp išorinės zigzaginės ir vidinės punktyrinės linijų išraižyti lygiagrečiomis linijomis.

Tokia segė bene pirmoji Lietuvos archeologinėje medžiagoje.

Labai retos žiedinės segės iš vielos pintu žiedu. Jų lankelio pagrindas — žalvarinė plokštelė, aplink kurią apipinta viela. Lankelis keturkampio skersmens (pav. 14 : 2; 20 : 16).

Segių apskrito skersinio pjūvio žiedu pagrindą sudaro žalvarinė viela, kurios galai vienas su kitu sukabinti. Žiedas apipintas plona viela. Kartais iš jos keliose vietose padaryti dvigubi arba trigubi pastorinimai (pav. 18 : 5, 20 : 15).

Plokščių žiedinių segių liežuvėliams padarytos specialios susiaurintos žiedo vietos. Apskrito skersinio pjūvio žiedu segių liežuvėliai apkabina arba visą viela apvyniotą žiedą, arba jo dalį prie sujungimo.

Didžiausią grupę sudaro apskritos išgaubtu viduriu skardinės segės. Jų (nuo 1 iki 3) rasta septyniolikoje kapų (Nr. 5, 30, 39, 45, 49, 75, 87, 124, 151, 155, 166, 173, 183, 188, 190, 212, 215). Tai labiausiai XIV—XVI a. Lietuvoje paplitusi segių rūšis.

Jakštaičių senkapyje aptiktos trys jų atmainos. Bendras visų bruožas — dvi lygiagrečios segės pakraščiu einančios iškilų spurgelių eilės. Skiriasi jos išgaubtosios dalies ornamentu. Vienų ši dalis puošta keturiais dideliais iškilimais (pav. 20 : 18), kitų — keturiomis iškilimų grupėmis, kurių kiekvieną sudaro keturi nedideli iškilimai (pav. 13 : 12; 14 : 7; 15 : 16; 16 : 3; 20 : 19), o trečių visai lygi. Pastarosios ypatingos tuo, kad tarp abiejų pakraščiais einančių spurgelių linijų aplink visą segę įspaustos saulutės. Tai savotiški iškilimai, aplink kuriuos yra taškelių ratukai (pav. 14 : 8; 15 : 17).

Tai pati rečiausia segių rūšis. Dažniausiai aptinkama puoštų keturiomis iškilimų grupėmis. Beveik visos segės žalvarinės, tik kape Nr. 49 rastoji, kaip jau minėta, surūdijusi taip, lyg būtų geležinė.

Daugelyje kapų pasitaiko po kelias įvairių rūšių seges. Antai kapuose Nr. 5, 87, 155, 173, 183, 188, 215 rasta ir apskritų plokščių išgaubtu viduriu, ir žiedinių segių; kapuose Nr. 30, 39, 45, 49, 75, 124, 151, 166, 190 plokščios išgaubtu viduriu segės aptiktos kartu su pasaginėmis, kapuose Nr. 155 ir 183 rasta visų trijų rūšių segių (k. Nr. 155 — visų po vieną, k. Nr. 183 — pasaginė, plokščia ir dvi žiedinės).

Kapuose segės beveik visada aptinkamos ant mirusiųjų krūtinės. Tik žiedinės ir pasaginės dažniausiai būna arčiau kaklo. Tai, matyt, priklauso nuo nevienodos jų paskirties. Plokščios išgaubtu viduriu segės greičiausiai

naudotos tik drabužiui papuošti, o žiedinės ir pasaginės — jam susegti. Apskrita išpjova plokščių segių centre labai maža, ir vargu ar tokią segę buvo galima įsegti į storesnį audinį, nekalbant jau apie to audinio susegimą. Jų konstrukcija leidžia daryti prielaidą, kad jomis buvo puošiami tik ploni drabužiai, pvz., marškiniai.

Ziedines ir pasagines seges galima ne tik įsegti, bet ir susegti jomis drabužį iš storesnio audinio. Padėtis kapuose leidžia spėti, kad jomis buvo susegamos skaros arba storesnio viršutinio drabužio apykaklė.

Plonesniam drabužiui, pvz., marškiniams, susegti naudotos sagos. Antai kape Nr. 183 mirusiosios pasmakrėje rastos trys žalvarinės rutulio formos 0,5 cm skersmens sagutės (pav. 13 : 14), kape Nr. 39 keturios žalvarinės paaukuotos rutulio formos 0,9 cm skersmens sagos rastos ant mirusiosios krūtinės (pav. 15 : 12)

Šie duomenys patvirtina prielaidas ir dėl plokščių, žiedinių bei pasaginių segių paskirties.

Kape Nr. 173 trys rutulio formos sagutės aptiktos prie mirusiosios galvos. Jomis tikriausiai buvo susegtas papildomai į kapą įdėtas drabužis.

Be jau minėtų kapų, metalinių sagų rasta kapuose Nr. 119 (keturios mirusiosios pasmakrėje), Nr. 87 bei 215. Pastaruosiuose dviejuose aptikta po vieną sagą. Kape Nr. 87 rastoji susideda iš dviejų pusrutulių, kurių vienas ažūrinis.

Kapuose, suprantama, išliko tik metalinės sagos, tuo tarpu iš etnografijos žinoma, kad dar XX a. pradžioje vartotos ir medinės, ir nertos iš siūlų sagos (IEM, inv. Nr. EMO 2734, 2663, 2699). Tokių, be abejo, turėjo būti jau XV—XVI amžiuje. Deja, archeologinių duomenų apie jas nėra, kapuose jos neišliko.

Jaunos moters kape Nr. 183 po mirusiosios kaukole rastas plonytis žalvarinis 4,6 cm ilgio smeigtukas su mažyte galvute (pav. 13 : 13). Padėtis kape rodo, jog juo buvo susegta galvos danga arba greičiausiai kas nors prisegta prie plaukų (vainikas, kaspinas ir t. t.). Tokie mažieji smeigtukai galėjo būti naudojami ir plaukams susegti.

Moterų kapuose Nr. 119 ir 190 aptikta kryžinių smeigtukų galvučių. Kartu su keliais kitais daiktais smeigtukų dalys buvusios sudėtos į kapšelius-pinigines ir prisegtos prie diržo ar juostos. Kape Nr. 119 rasta trijų kryžinių smeigtukų galvutės, o kape Nr. 190 — vieno. Visi kape Nr. 119 buvę smeigtukai yra

skirtingo dydžio: vieno jų kryžmos 5,7×5,9 cm ilgio, kito — 4,7, trečio — 3,3 cm.

Smeigtukų padėtis kapuose ir tai, kad jie įdėti sulaužyti, rodo juos buvus naudotus ne pagal paskirtį. IX—XI a. tokiais smeigtukais būdavo susmeigiami viršutiniai drabužiai. Jie nešioti poromis, sujungti žalvarinėmis grandinėlėmis (Volkaitė-Kulikauskienė R., 1970, p. 172—174).

Jakštaičių senkapį nuo tų smeigtukų nešiojimo laiko skiria mažiausiai 400 metų. Tarp šių smeigtukų ir kitų tuose pačiuose kapuose rastų daiktų chronologinio ryšio ieškoti, suprantama, nėra prasmės. Paskutinioji smeigtukų savininkė tikriausiai nežinojo ir jų paskirties, o vartojo kaip amuletus, atsitiktinai rastus senuose kapuose ir pagal to meto žmonių tikėjimą galinčius apsaugoti nuo nelaimių, išgydyti daugelį ligų ir t. t. Dar XVII a. kai kur tikėta, kad daiktai iš kapų arba mirusiųjų kaulai, ypač kaukolės, gali suteikti jėgų, išgydyti ligonį. Ypač vertinami buvę jaunų žmonių, kareivių kaulai (Rath-Vegh I., 1973, p. 20—25).

Matyt, tokia pat maginė reikšmė buvo teikiama ir atsitiktinai rastiems seniau nešiotiems papuošalams, tie daiktai laikyti amuletais.

Abiejuose tuose kapuose, taip pat tose pačiose pinigines rasta ir kitokių amuleto — metalu apkaustytų žvėrių nagų ar danų. Kape Nr. 119 aptikti trijų tokių papuošalų apkalai, o kape Nr. 190 — sveikas amuletas.

Atvejais, kai viename kape randami keli tokie amuletai ar jų dalys, Lietuvos archeologinėje medžiagoje labai retas, tačiau Jakštaičių senkapyje ne vienintelis. Kape Nr. 173, kur palaidota 25—30 metų moteris, kairėje mirusiosios dubens kaulų pusėje rastas kapšelis, o jame — net septyni žalvariu apkalti amuletai. Kaip ir kituose Lietuvos senkapiuose, daugelyje Jakštaičių moterų kapų rasta po vieną tokį amuletą. Be jau minėtų kapų, jų rasta kapuose Nr. 36, 39, 151, 166, 169, 200, 210, 214 (pav. 15 : 3; 17 : 2; 18 : 4; 19 : 2; 21 : 2). Pastarasis kapas, sprendžiant iš mirusiosios palaidojimo krypties, turėtų priklausyti II chronologinei grupei, t. y. XVI a. antrajai pusei—XVII amžiui. Visi kiti kapai yra ankstesni, datuoti XIV—XVI a. pirmąja puse.

3—7 metų vaiko kape Nr. 86 po mirusiojo dubens kaulais rasta stambi neapkaustyta šerno iltis. Tai galėjo būti ne amuletas, o vaiko mėgtas žaislas. Amuleto — žalvariu apkaustytų žvėrių nagų ar ilčių — Jakštaičiuose rasta įvairaus amžiaus moterų, net senučių kapuose.

Didžiausią papuošalų grupę sudaro įvairių formų žiedai, aptikti devyniasdešimt dviejuose nevienodo amžiaus mirusiųjų kapuose. Su žiedais laidoti ir vyrai, ir moterys, ir vaikai. Į kapą buvo dedama nuo vieno iki vienuolikos žiedų. Ant vieno piršto pasitaiko trys—keturi įvairių formų žiedai. Kartais įdėti kaip papildoma įkapė. Vaikų kapuose būna suaugusiųjų žiedų.

Pagal konstrukciją žiedai skiriami į dvi grupes: sukeistais galais ir uždaruosius (juostinius).

Žiedai sukeistais galais taip pat nevienodi. Labiausiai paplitę žalvariniai rombinėmis priekinėmis dalimis. Jie plokšti, skardiniai. Priekinė rombo plokštuma visada puošta. Ornamentą sudaro pakraščiais ir per vidurį įrėžtos ištisinės ar iš įkartų susidedančios linijos, susikryžiuojančios punktyrinės linijos bei įvairiai sukomponuotos saulutės (pav. 7 : 4; 14 : 4, 5; 15 : 5—7, 15; 16 : 9—11; 17 : 9—11; 18 : 7, 8; 21 : 3; 22 : 1—10; 21—35). Vienodai ornamentuotų žiedų beveik nėra.

Kitą žiedų sukeistais galais grupę sudaro žiedai pinta priekine dalimi (pav. 7 : 3; 14 : 6; 15 : 8—10; 18 : 6; 22 : 11—14). Dažniausiai pinta iš trijų šakų, kurių kiekviena suvyta iš trijų plonesnių vielų. Supynus priekinę dalį — akutę — visos trys šakos būdavo suvejamos ir galai sukeičiami. Kartais žiedai supinti iš vielos, apvyniotos plona viela. Atrodo lyg žiedas būtų nupintas iš spiralių.

Keliuose kapuose rasta žiedų, kurių priekinės dalys supintos iš keturių vielų; galai sulydyti, suplakti ir sukeisti (pav. 22 : 13, 14).

Atskirą grupę sudaro žiedai sukeistais galais ir pastorinta, dažniausiai tordiruota priekine dalimi (pav. 22 : 15). Iš šios grupės išsiskiria žiedai, padaryti iš siauros smailėjančiais galais žalvarinės juostelės, kuri žiedo priekyje ne paplatinta, o tik tordiruota (pav. 22 : 17).

Didžiausią uždaruųjų žiedų grupę sudaro siauri juostiniai, dažniausiai puošti dviem išilginiais lygiagrečiais grioveliais (pav. 13 : 3—6; 15 : 13, 14; 19 : 3, 4; 22 : 41—43). Yra ir visai lygių žiedų, primenančių mūsų laikų jungtvių žiedus. Kartais vienas jų šonas būna ornamentuotas, tuo pabrėžiant, jog tai geroji žiedo pusė, nors toje vietoje jokio paplatinimo nėra arba jis labai neryškus (pav. 22 : 45).

Kai kurie uždarieji žiedai padaryti iš žalvarinės juostelės, kurios galai sukniedyti, dalis aplink kniedę dažnai ornamentuota iškiliais spurgeliais (pav. 22 : 39). Kelių priekinė

dalys pastorinta ir tordiruota ar lieta, imituojant tordiravimą (pav. 13 : 2; 22 : 16).

Patys vėliausi žiedai plokšti, paplatinta priekine dalimi. Jie yra dviejų rūšių. Vienų paplatintosios dalies pakraščiai profiliuoti, pati paplatintoji dalis puošta duobutėmis arba turi net akutes (pav. 22 : 36, 37). Kitų — plokščia, ovalo formos, puošta įvairiai sukomponuotomis įkartomis (pav. 22 : 18—20).

Ir vienu, ir kitų žiedų daugiausia rasta II chronologinės grupės kapuose.

Atskirai paminėtinas įvijinis žiedas, aptiktas moters kape Nr. 210 (pav. 19 : 5). Tai labai retas radinys XIV—XVII a. kapuose. Tiesa, jis skiriasi ir nuo ankstesnių įvijinių žiedų. Tai triguba spiralė, susukta iš plokščios smailėjančiais galais žalvarinės juostelės. Be šio žiedo, kape Nr. 210 rasta vyta antklaklė, du juostiniai žiedai, puošti išilginiais grioveliais, žalvariu apkaustytas amuletas ir žalvarinė pasaginė segė aguoniniais galais (pav. 19 : 1). Visi šie radiniai rodo, jog kapas datuotinas XIV—XV amžiumi.

Beveik visi žiedai žalvariniai. Tik moters kape Nr. 5 iš trijų žiedų vienas yra alavinis, o kape Nr. 183 iš šešių vienas — sidabrinis. Pastarasis yra lietas, uždaras, pastorinta priekine dalimi, imituojančia tordiravimą (pav. 13 : 2). Moters kape Nr. 32 rastas sidabrinis pinta priekine dalimi žiedas.

Žiedų aptikta ne vien ant mirusiųjų pirštų, pasitaiko įdėtų į kapšelių-piniginę ir prikabinėtų prie diržo ar juostos, kartais padėtų ant krūtinės, prie galvos ir t. t. Tai papildomos įkapės. Dažnai į kapą įdėta žiedų, priklausiusių dviem ar keliems papuošalų komplektams. Vargu ar galima patikėti, kad žmogus ant vieno piršto nešiotų po tris—keturis paplatintomis priekinėmis dalimis žiedus. Net du tokie ant vieno piršto užmaiti žiedai jau trukdytų sulenkti pirštą, o trys—keturi užimtų visą piršto ilgį.

Į kapus žiedai, matyt, dėti ne vien kaip papuošalai, kaip materialinė vertybė, bet kartais jiems buvo suteikiama maginė reikšmė. Nesvarbu, kokių tikslu į kapus jie dėti, pirmiausia įdomūs kaip juvelyrų darbo produktas, kaip sudėtinė papuošalų komplekso dalis.

Drabužiams sujuosti naudotos juostos ir diržai. Geriau išlikusių nei juostų, nei diržų Jaktstaičiuose nerasta. Aptikta tik metalinės diržų sagtys, grandys ir apkalai.

Diržų sagčių aptikta penkiuose I chronologinės grupės vyrų kapuose (Nr. 62, 102, 185, 191, 195). Jos visos geležinės, dažniausiai keturkampės, rečiau — platėjančia priekine dalimi (pav. 11 : 1—3), įvairaus dydžio. Nuo sagties aukščio priklausė diržo plotis. Spren-

22 pav. Ziedai

džiant iš sagčių, labai plačių diržų Jakštaičių kaimo gyventojai nenešiojo. Bene plačiausiu diržu buvo sujuostas mirusysis, palaidotas kape Nr. 102. Tas diržas turėjo būti apie 4 cm pločio, nors sagtis 6,5 cm aukščio.

Moters kape Nr. 77 rastas geležinis žalvariu puoštas vėduoklės formos diržo apkalas, kuris prie galo 1,5 cm pločio. Tačiau sagties šiame kape neaptikta (kapas apardytas).

Tiek moterų, tiek ir vyrų abiejų chronologinių grupių kapuose rasta geležinių ir žalvarinių grandžių. Tai diržų dalys, skirtos įvairiems daiktams prikabinti (pav. 11 : 7; 15 : 4). Per grandis prie diržo prikabindavo peilius, pinigines ir t. t. Po vieną jų rasta kapuose Nr. 39, 73, 76, 87, 162, 166, 190, 191.

Prie diržų ar juostų per grandis dažniausiai pakabindavo kapšeliu spiginės, kurių liekanų rasta dvidešimt trijuose abiejų chronologinių grupių įvairaus amžiaus abiejų lyčių mirusiųjų kapuose.

Kapšeliai-pigininės dvejos: vienos au-deklinės, primenančios iš etnografijos žinomas panašius daiktus (IEM, inv. Nr. EMO 1758, 1893—1896, 2330—2343, 3043—3049, 4931, 4934) (jų rasta kapuose Nr. 108, 151, 166, 173, 183, 204), kitos odinės, forma ir dydžiu primenančios mūsų laikų moterų rankinukus (jų rasta kapuose Nr. 8, 9, 27, 70, 73, 78, 103, 105, 110, 115, 119, 129, 145, 185, 190, 195, 213). Dažnai būna puoštos žalvariniais apkalais, dengiančiais užsegimą arba dabinančiais piniginės pakraščius (pav. 4 : 2).

Dar XVII a. kapšeliai-pigininės atstodavo kišenes ir būdavo nešiojamos prie diržo ar juostos virš drabužių iš priekio (Mutzel H., 1925, p. 60). Tai buvo praktiškas daiktas, lyg ir papildantis to meto drabužių komplektą. Tai vienas iš dažniau senkapiuose randamų daiktų, žinomų visoje Lietuvoje. Kartu tai vieni iš nedaugelio daiktų, kurių dar dažnai pasitaiko ir II chronologinės grupės kapuose. Į kapus piniginės kartu su monetomis dėtos dar XVII amžiuje.

Pavadinimas „pigininė“ būtų ne visai tikslus, nes tuose kapšeliuose buvo nešiojami ne tik pinigai, bet ir kili daiktai — skiltuvai su titnagu, galastuvai, adatinės, papuošalai, o kartais ir peiliai. Klaipėdos krašto moterys jas nešiojo iki pat XX a. ir vadino dalmonais (IEM, inv. Nr. EMO 1758, 1893—1896, 2330—2343, 3043—3049, 4931, 4934). Pavadinimas, atrodo, tikėtų ir iškastinėms piniginėms.

Drabužių komplektui, be abejo, priklausė ir apavas. Jo liekanų rasta tik I chronologinės grupės vyro kape Nr. 68. Geležinės 2,2×2,5 cm didumo sagtelės, aptiktos prie

mirusiojo pėdų kaulų, greičiausiai ir yra nuo odinių batų. Netoli vienos iš jų rastas kažkoks geležinis apie 8 cm ilgio vielos gabalėlis, aplenkta žalvarine skardele. Viename gale ta savotiška žalvarinė tūtelė suplota, ir jos krašte išgrežta skylutė. Galimas daiktas, šis dirbinys su batais neturi tiesioginio ryšio ir čia bus patekęs atsitiktinai.

Tai vieni iš ankstyviausių batų, žinomų visoje Lietuvoje. Beje, geležinėmis sagtimis susegti batai buvo madingi visoje Europoje ir ypač paplito XVII—XVIII amžiuje (Kretschmer A., 1906, Abb. 84 : 13; 89 : 14; 94 : 2—4, 12; 96; 97 : 1—10).

Lietuvoje XV—XVI a. batų liekanų rasta dar penkiuose senkapiuose: Pikttagalyje (Urbanavičius V., 1972, p. 99) ir Kavarske⁵, Anykščių raj., Ruseiniuose, Kėdainių raj.⁶, Gėluvoje, Raseinių raj. (Urbanavičius V., 1977, p. 36), ir Liepiniškėse, Utenos raj. (Urbanavičius V., 1974a, p. 85). Pirmuosiuose trijuose aptiktos geležinės batų pasagėlės, o Liepiniškėse — odos liekanų. Sprendžiant iš pasagėlių, batai turėjo būti kietais padais. Radinys Liepiniškėse rodo, kad aulų aukštis kartais siekdavo iki pusės blauzdų.

Zinoma, tie keli radiniai neleidžia teigti, kad XVI a. visi Lietuvos kaimo gyventojai nešiojo batus. Matyt, galimybė turėti juos buvo tam tikra tik turtingesniųjų privilegija. Greičiausiai batus nešiojo bajorija arba labiau pasiturintys valstiečiai.

Be minkštų, Lietuvoje nešiojamų jau XIII a. batų (Navickas K., 1964, p. 188—196), XV—XVI a. būta odinių kietais padais. Nuo pastarųjų kartais kapuose išlieka geležinės kulnų pasagėlės.

AUDINYS IR DRABUŽIAI

Jakštaičių senkapyje daugiausia audinio rasta moters kape Nr. 5. Prie žalvarinių segių čia išliko plono lininio dvinyčio audinio, kuris, atrodo, yra marškinių liekanos. Kape Nr. 119 šiek tiek jo aptikta prie odinio kapšelio-pigininės.

Daugiausia dvinyčio audinio iki šiol rasta rytų Lietuvos XV—XVI a. kapuose, tuo tarpu to paties laikotarpio Žemaitijos senkapiuose dažniau pasitaiko lininio keturnyčio. Tačiau iš to daryti išvadą, kad tuo metu rytų Lietuvoje nešioti drabužiai iš dvinyčio, o vakarų Lietuvoje — iš keturnyčio audinio, vargu ar būtų teisinga. Audinio išlikimas kape — atsitiktinis reiškinys. Priimta manyti, kad jį

⁵ Tyrinėjimų ataskaita yra II.

⁶ Tyrinėjimų ataskaita yra II.

užkonservuoja ir išlaiko žalvaris. Tačiau žalvarinių daiktų, kurie, be jokios abejonės, turėjo liestis su audiniu, randama labai dažnai, o audinio prie tų daiktų — tik retkarčiais. Matyt, čia buvo dar koks nors veiksnys, padėjęs žalvariui tą audinį užkonservuoti.

Tačiau kiek žalvaris kape beužkonservuotų audinio, tai bus tik menkos kažkada buvusio drabužio dalys. Iš jų galima spręsti apie audimo būdą ir techniką, medžiagą (linas, kanapė, vilna), retkarčiais — apie spalvas, audimo raštą ir t. t. ○ apie drabužio visumą, jo sukirpimą archeologija beveik jokių duomenų pateikti negali. Todėl reikia remtis etnografijos, ikonografijos, rašytinių šaltinių žiniomis.

Etnografijos duomenys yra vėlyvi ir apima laikus, kai jau buvo susiformavęs vadinamasis tradicinis lietuvių kaimiečių kostiumas. Daugelis jo elementų yra perėję iš ankstesnių laikų, iš esmės pasikeitusi tik puošyba. Kai kurie tyrinėtojai mano, kad jau IX—XII a. pagrindinio lietuvių moterų drabužio — marškinių — forma ir kirpimas buvęs labai panašus į XVIII—XIX a. moterų nešiotų marškinių (Volkaitė-Kulikauskienė R., 1970, p. 129). Toks pat, lininis ar vilnonis, bet visada spalvotas, buvęs ir sijonas (Volkaitė-Kulikauskienė R., 1970, p. 129). Jis kiek aukščiau kauliukų; prijuostė buvusi trumpesnė, siekusi maždaug iki pusės blauzdų (Volkaitė-Kulikauskienė R., 1970, p. 129).

Kiti tyrinėtojai teigia, kad sijono ir prijuostės, kaip atskirų drabužių, IX—XII a. Lietuvoje dar nebuvo: sijonas Europoje atsirandęs XVI, o prijuostė — XIV amžiuje (Adomonis T., 1976, p. 94).

Bet kuriuo atveju XIV—XVI a. Lietuvos kaimo gyventojų drabužius, jų formą, sukirpimą, matyt, jau drąsiau galima lyginti su XVIII—XIX a. drabužiais.

Ikonografinė medžiaga menka ir daugiau duomenų teikia didikų drabužiams pažinti. Negausūs ir rašytiniai šaltiniai. Jų duomenys labai bendri ir apima daugiau XVI a. antrąją pusę ir vėlesnius laikus.

Vienas iš kronikininkų — Aleksandras Gvagninis — teigia, kad žemaičiai nešioję tvarkingus šviesiai pilkus ilgus drabužius (LIŠ, 1955, t. 1, p. 241). Apavą dirbė iš karnų arba iš odos (LIŠ, 1955, t. 1, p. 241). A. Gvagninio žinios apie XVI a. žemaičių drabužius nėra detalios, tačiau jas jau gali papildyti archeologijos duomenys.

Marškiniai buvo siuvami iš plono lininio audinio, susegami sagomis. Kapuose išliko mažų rutulio formos metalinių sagų. Tikriaus

siai buvo ir audiniu aptrauktų medinių, žinomų iš XIX a. antrosios pusės—XX a. pradžios etnografinės medžiagos. Sijonai keturnyčiai, storesnio audinio, spalvoti. Jakštaičių senkapyje jų liekanų nerasta, tačiau buvimą liudija kitų to paties laikotarpio senkapių medžiaga. Antai Kurklintiškių, Ukmergės raj., XVI a. kapuose aptikta audinio, kuriame gerai skyrėsi rudi (ar raudoni), mėlyni, žali dryželiai⁷. Moterys ryšėjo margas juostas. Jų liekanų rasta Paežerio, Silalės raj., XV—XVI a. moters kape Nr. 146⁸ ir Šilelio, Kauno raj., XV a. moters kape Nr. 51 (Gabriūnaitė K., 1969, p. 12).

Juosta iš Paežerio vilnonė, vytinė, 1,7 cm pločio, austa iš dviejų spalvų siūlų — pagrindas gelsvas, ornamentas rudas (ar raudonas). Jį sudaro vadinamieji žirgeliai, sukomponuoti iš dviejų įstrižai į juostą įaustų per vidurį perkirstų stačiakampių, kuriuos vieną su kitu jungia laužtinė linija. Juostos pakraščiai su rudu (ar raudonu apvadu).

Juosta iš Šilelio puošta trijų spalvų — raudonos, geltonos ir žalios — raštais.

Yra pagrindo manyti, kad panašias juostas nešiojo ir Jakštaičių moterys, o vyrai — dažniau odinius diržus su metalinėmis sagtimis. Prie diržo ar juostos ir vyrai, ir moterys nešiojo odinius ar audeklinius kapšelius-pinigines. Abiejų lyčių žmonės prie diržo ar juostos odinėse makštyse turėjo peilius. Moterų peilių makštys būdavo daugiau puošiamos žalvariu, o vyrai nešiojo puošnesnes pinigines.

Vietoj viršutinio drabužio moterys gobėsi didelėmis skaromis, kurias prie dešiniojo peties susegdavo pasagine ar žiedine sege. Į ausis (ar plaukus prie ausų) įsisegdavo žalvarinius auskarus.

Merginos plaukus surišdavo arba siaura juoste, arba nešiodavo vainikėlius, kuriuos prie plaukų prisegdavo plonu žalvariniu smeigtuku.

XV—XVI a. Žemaitijos kaimo moters išeginio drabužio negalima įsivaizduoti be apskritų skardinių segių, įvairių formų žiedų, o kartais ir iš vielos pintų antkaklių.

Suprantama, remiantis viename kape rastomis drabužio liekanomis, atkurtas drabužis ar drabužių kompleksas negali būti priimtas kaip tam tikro laikotarpio ir tam tikros teritorijos ar net vienos vietovės gyventojų aprangos etalonas. Tai bus tik vieno konkretaus žmogaus apranga.

⁷ Dalis medžiagos yra IEM.

⁸ Tyrinėjimų ataskaita yra II.

Senkapyje nėra dviejų kapų, kuriuose būtų rastas absoliučiai vienodas papuošalų kompleksas. Vadinasi, nebuvo ir dviejų žmonių, apsirengusių visiškai vienodai. Panašūs papuošalai ar jų kompleksai dar nereiškia, kad buvo vienodi drabužiai. Ypač tai pasakytina apie moteris, kurios visais laikais stengėsi išsiskirti savo išvaizda. Jei buvo vienodas drabužių sukirpimas, tai skyrėsi audinys, spalva, audimo raštas. Jei buvo panašūs ar vienodi kai kurie papuošalai, tai skyrėsi jų komponavimas, derinimas prie drabužio, kitų papuošalų.

Visa tai puikiai žinojo papuošalus dirbę meistrai, ir nedarė dviejų vienodų daiktų: vienodos formos papuošalai skyrėsi ornamentu.

Šiuos teiginius galima pailustruoti tokiu pavyzdžiu. Moterų kapuose Nr. 5 ir 39 rasti panašūs įkapių kompleksai. Kape Nr. 39 daiktų yra daugiau, tačiau daugelis jų smulkūs (sagos, žiedai) ir drabužiui ryškesnio akcento neteikiantys. Ryškiausi šiuose kapuose rastų papuošalų kompleksų elementai — tai antkaklės, plokščios apskritos skardinės, pasaginė bei žiedinė segės.

Antkaklės iš abiejų kapų labai panašios: lankeliai vyti iš vielos, o galuose — pailgos skardinės plokštelės. Nors tos plokštelės ir panašaus didumo, bet skiriasi jų forma ir ornamentas. Kape Nr. 5 rastos plokštelės pakraščiai lygūs, o priekinė dalis prie jų puošta punktyrinėmis linijomis. Išilgai per vidurį eina iškilų spurgelių eilė, kurios abiejose pusėse išdėstyta po dvi saulutes.

Kape Nr. 39 aptiktos antkaklės galai — plokštelės profiliuotais pakraščiais. Priekinė jų plokštuma puošta šešiomis saulutėmis, išdėstytomis po tris iš abiejų per vidurį einančios spurgelių eilės pusių. Pakraščiuose įrėžta po dvi zigzagines įkaptų linijas.

Abiejuose kapuose palaidotų mirusiųjų drabužiai puošti dviem apskritomis plokščiomis skardinėmis segėmis. Vienos iš kape Nr. 5 rastųjų pakraščiai puošti dviem spurgelių eilėmis, o vidurys aplink išpjovą — keturiomis spurgelių grupėmis. Kitos pakraštyje, tarp spurgelių eilių, įmušta keturiolika saulučių. Pastarosios segės vidurys staigiau išgaubtas, neornamentuotas.

Analogiškai puoštos ir segės iš kapo Nr. 39, tačiau jos didumu arba atskirų puošybos elementų kompozicija šiek tiek skiriasi nuo kape Nr. 5 rastųjų. Antai kape Nr. 5 mirusiosios drabužis buvęs susegtas iš vielos pinta žiedine sege, o kape Nr. 39 — tokio pat dydžio pasagine tordiruota.

Kape Nr. 39 trys pintomis priekinėmis dalimis žiedai skiriasi pynimui naudotos vielos storiu arba pynimo žingsnio stambumu. Keturi tame pat kape rasti žiedai rombinėmis priekinėmis dalimis skiriasi tų dalių ornamentu, o kape Nr. 5 du tokie pat žiedai — rombo pločiu.

Nėra nė vieno kapo, kuriame būtų rasti du visai vienodi papuošalai, nekalbant jau apie jų kompleksus.

Archeologija, suprantama, negali pateikti duomenų apie kasdieninius Jakštaičių kaimo gyventojų drabužius, nes mirusieji Lietuvoje nuo seno laidoti su išėiginiais, šventiniais drabužiais.

CHRONOLOGIJA

Dvylikoje Jakštaičių senkapio kapų rasta monetų. Dauguma jų priklauso XVI—XVII amžiui⁹. XV a. monetų labai nedaug, ir tos pačios ne visada vartotos pagal paskirtį.

Antai moneta iš kapo Nr. 105 pragręžta: iš jos padarytas papuošalas. Moneta priklauso XV a., tačiau jos kaldinimo vieta nenustatyta. Monetėlė iš kapo Nr. 190 neiškilo. Kapuose Nr. 103, 115 ir 213 aptikta po vieną kunigaikščio Vytauto laikų monetėlę, kape Nr. 129 — du kunigaikščio Aleksandro laikų denarai. Iš dviejų kape Nr. 145 rastųjų karaliaus Žygimanto Augusto laikų Lietuvoje kaldintų monetų viena yra 1547 m. denaras, kita — 1570 m. dvidenaris. Dvi karaliaus Žygimanto Augusto laikų monetos rastos ir kape Nr. 108: viena yra 1558 m. denaras, kita — 1566 m. dvidenaris. Be to, šiame kape aptiktas karaliaus Stepono Batoro 1579 m. kaldintas dvidenaris. Visos trys monetos lietuviškos. Kape Nr. 110 rastos keturios skirtingų valdovų monetos. Trys iš jų lietuviški pusgrašiai: kaldintas kunigaikščio Aleksandro laikais, karaliaus Žygimanto Senojo (1510 m.) ir karaliaus Žygimanto Augusto (1562 m.). Ketvirtoji moneta yra karaliaus Zigmanto Vazos 1590 m. Rygoje kaldintas trečiokas. Kapuose Nr. 61, 74 ir 97 aptikti karaliaus Zigmanto Vazos Rygoje kaldinti šilingai. Kapuose Nr. 74 ir 97 jų rasta po vieną (datos neaiškios), o kape Nr. 61 — trys (1598, 1600 ir 1607 m.), dvi iš šių monetų aptiktos prie mirusiojo dubens kaulų, viena — prie raktikaulio. Kape Nr. 74 moneta rasta mirusiojo pasmakrėje, o kape Nr. 97 — prie peties. Visuose kituose kapuose jų rasta piniginėse.

⁹ Monetų priklausomumą nustatė Lietuvos TSR Istorijos ir etnografijos muziejaus Numizmatikos skyriaus vedėjas Z. Duksa. Autorius už tai jam dėkingas.

Kapas Nr. 61 laidosenos atžvilgiu yra išimtis. Mirusioji čia palaidota galva į rytus, o dauguma kitų šio laikotarpio mirusiųjų — į vakarus.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ankstyvųjų (XV—XVI a. pirmosios pusės) monetų rasta tik vyrų kapuose, o vėlyvųjų (XVI a. antrosios pusės—XVII a.) — vaikų ir moterų. Čia vėl išsiskiria moters kapas Nr. 61. Be monetų, aptiktas geležinis kriauninis peilis ir devyni žalvariniai žiedai. Tai dažniausiai vėlyvuosiuose kapuose pasitaikanti papuošalų rūšis.

Daugiausia papuošalų rasta iki XVI a. vidurio datuotuose čia sąlyginai vadinamuose I chronologinės grupės kapuose. Beje, juose, kaip minėta, daugiau aptikta ir kitų daiktų — darbo įrankių, ginklų, su senaisiais tikėjimais bei aukojimais susijusių daiktų — puodų, paukščių kaulų ir kt. XVI a. vidurys yra apytikrė riba, kai įvyko lūžis ir dvasinėje, ir tam tikru mastu materialinėje Lietuvos kaimo gyventojų kultūroje. Tiesa, yra išimčių: kai kuriose vietovėse dar XVI a. antrojoje pusėje bei XVII a. tebebuvo laikomasi visų senųjų, taigi ir laidojimo, papročių (Urbanavičius V., 1974, p. 71—81). O Jakštaičiai nėra tokia išimtis. Atvirkščiai, čia XVI a. viduriu einanti riba ryškiai atsispindi ne tik įkapėse, bet ir laidojimo būde: iki XVI a. vidurio mirusieji laidoti viena kryptimi, o vėliau — kita.

Praktiškai apie Jakštaičių kaimo gyventojų drabužius bei papuošalus galima kalbėti, remiantis tik iki XVI a. vidurio datuojamais kapais. Vėlesniuose daiktų yra labai nedaug. Matyt, XVI a. vidurys šioje vietovėje yra ir tam tikras lūžis kostiumo istorijoje. Tapus nemadingiems daugumai metalinių papuošalų, galima kalbėti apie užuomazgą drabužių, kurie, iš esmės nepakitę, Lietuvos kaime išsilaikė iki XIX a. pab.—XX a. pradžios.

Taigi Jakštaičių senkapio radiniai rodo, kad XIV—XVI a. pirmosios pusės šios vietovės gyventojai dvasine ir iš dalies materialine kultūra buvo artimesni XII—XIII a. gyventojams, o nuo XVI a. antrosios pusės—XVIII—XIX a. žmonėms. Straipsnio medžiaga būtų tildas, jungiantis archeologijos ir etnografijos tyrinėjimų objektus bei duomenis.

МОГИЛЬНИК В ЯКШТАЙЧЯЙ

В. Ф. УРБАНАВИЧЮС

РЕЗЮМЕ

Могильник находится в 15 км к югу от г. Шауляй, на левом берегу маленького ру-

чейка Спальве. Он оказался в зоне затопления, поэтому в 1972 г. был обследован экспедицией Института истории АН Литовской ССР.

Раскопано 1534 м², вскрыто 215 погребений XIV—XVII вв. с труположением.

По характеру захоронения и инвентарю погребения можно разделить на две хронологические группы: XIV—первой половины XVI в. и второй половины XVI—XVII в.

Погребения обеих хронологических групп имеют ямы одинаковых размеров — в среднем 200×65 см глубиной 0,6—1,7 м от поверхности земли в настоящее время.

В погребениях 1-й хронологической группы преобладает восточная ориентация (головами на восток), а 2-й — западная.

Захоронения 1-й группы отличаются богатством погребального инвентаря. В женских могилах доминируют украшения, в мужских — орудия труда и оружие. Это топоры (рис. 5; 8; 6: 2; 4: 3; 7: 2), наконечники копий (рис. 6: 1; 7: 5; 9: 1—4), мечи (рис. 4: 1), огнива (рис. 11: 4—6), точильные камни (рис. 11: 11). Из украшений в мужских погребениях найдены только перстни (рис. 7: 3—4). Ножи (рис. 10), кошельки (рис. 4: 2), монеты, глиняные сосуды (рис. 4: 5; 12) и остатки пищи (птичьи кости) обнаружены и в женских, и в мужских, и в детских погребениях.

В женских погребениях из орудий труда, кроме ножей, встречаются пряслица (рис. 11: 8—9) и иглы в костяных (рис. 11: 10) или бронзовых (рис. 13: 11) игольницах. Здесь доминируют бронзовые украшения. Это шейные гривны (рис. 14: 1; 15: 1; 16: 1; 17: 12; 18: 2; 19: 6), ожерелья из бубенчиков и раковин каури (рис. 16: 2; 18: 1), серьги (рис. 13: 7), подковообразные, кольцевидные и пластинчатые фибулы (рис. 20), перстни (рис. 22), подвески-амулеты из когтей крупных зверей (рис. 15: 3; 17: 2; 18: 4; 19: 2) и др.

Найдены также фрагменты шерстяных и льняных тканей, остатки обуви.

В погребениях 2-й хронологической группы в основном обнаружены только ножи, перстни и монеты.

Середина XVI в. — хронологическая граница, разделяющая языческие погребальные обряды и христианские, хотя остатки старых обрядов сохранились и в XVII в.

Графические и скульптурные схемы лица, выполненные автором по методу М. М. Герасимова на основе краниологического материала, пополняют антропологическую характеристику населения Якштайчяй XIV—XVII в.